

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Umbrecht

Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Umbreht

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab

Somentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Alenki Švab in somentorici red. prof. dr. Tanji Rener za strokovno svetovanje ter za vse koristne nasvete in napotke pri pisanju diplomskega dela.

Posebna zahvala gre vsem sodelujočim v opravljenih intervjujih. Hvala za Vašo pripravljenost in čas, ki ste si ga vzeli.

Iskrena hvala mami Nataši in očetu Borisu, ki sta me vsa leta študija podpirala in verjela vame.

Hvala babi Pavli za »streho nad glavo« ter babi Milici in dedi Milanu za finančne injekcije in življenjske nasvete, ki sta jih delila z mano.

Tjaša – tebi posebna hvala za vse ure, ki sva jih skupaj preživeli na telefonu, za vse knjige, ki si mi jih prinesla iz knjižnice in za to, ker mi vedno stojiš ob strani.

Hvala tudi tebi Miloš, ker si me optimistično spodbujal pri pisanju diplome in potrpežljivo poslušal moje sociološke teorije.

Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah

Delitev družinskega dela je močno spolno determinirana in odseva spolno delitev vlog v družini (Coltrane 2000 in Oakley 2000). V modernih družbah je bila delitev družinskega dela izrazito asimetrična, kar pomeni, da so ga v veliki meri opravljale ženske. V poznomodernih zahodnih družbah pa naj bi se ti trendi postopoma premikali v bolj simetrične vzorce spolne delitve družinskega dela, ki vključujejo tako žensko kot tudi moško prisostvovanje pri opravljanju različnih družinskih opravil (Švab 2001).

V reorganiziranih družinah vsakdanje družinsko življenje poteka na drugačnih temeljih kot v drugih družinskih oblikah. Posebna značilnost reorganiziranih družin je potreba po stalnem dogovarjanju o spolnih vlogah, vedenju in delovanju vseh članov družine. Člani reorganiziranih družin naj bi se tako dogovarjali tudi o delitvi družinskega dela (Ganong in Coleman 2004).

V diplomskem delu poskušam odgovoriti na vprašanje, kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah. Zanima me, ali v reorganiziranih družinah prevladuje asimetričen ali simetričen vzorec delitve družinskega dela. S pomočjo empirične raziskave sem prišla do ugotovitve, da v reorganiziranih družinah prevladuje asimetrična delitev družinskega dela. Delitev družinskega dela med spoloma je sicer bolj simetrična kot je bila delitev dela v preteklih družinah intervjuvanih oseb, vendar je družinsko delo tudi v reorganiziranih družinskih skupnostih še vedno razdeljeno neenakomerno. Namen diplomskega dela je analizirati in pojasniti omenjene vzorce delitve družinskega dela v reorganiziranih družinah.

Ključne besede: reorganizirana družina, družinsko delo, delitev družinskega dela, spolne vloge.

Division of family labour in reorganized families

Division of family labour is strongly sexually determined and reflects the division of gender roles in families (Coltrane 2000 and Oakley 2000). In modern societies the division of family work used to be highly asymmetrical, which means that it was largely performed by women. The trends in postmodern Western societies are slowly changing towards a more symmetrical division. The »new« division of family labour includes both women's and men's attendance in the performance of various family tasks and chores (Švab 2001).

In reorganized families everyday family life takes place on different foundations than in other family forms. A special feature of reorganized families is the need for ongoing negotiations about gender roles, behaviour and the functioning of all family members. Members of reorganized families thus have to discuss the division of family labour (Ganong in Coleman 2004).

The thesis attempts to answer the question of the division of family labour in reorganized families. I wanted to find out what kind of a division of household work dominates in reorganized families; the asymmetrical or the symmetrical pattern. Through empirical research I came to the conclusion that in reorganized families asymmetric division of family labour dominates. The division of family labour between men and women is more symmetrical than the division of labour used to be in the past families. But the family labour in the reorganized families is still divided unevenly. The purpose of my thesis is to analyse and explain these patterns of division of family labour in reorganized families.

Key words: reorganized family, family labour, division of family labour, gender roles.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	8
2 SOCIOLOŠKO RAZUMEVANJE DRUŽINE	11
2.1 REORGANIZIRANE DRUŽINE	12
3 SPREMINJANJE DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	14
4 DRUŽINSKO DELO	15
4.1 DELITEV DRUŽINSKEGA DELA	17
4.2 DELITEV DRUŽINSKEGA DELA V REORGANIZIRANIH DRUŽINAH	20
5 EMPIRIČNI DEL	22
5.1 METODOLOŠKA IZHODIŠČA	22
5.1.1 Vzorčenje	24
5.1.2 Izvedba	25
5.1.3 Demografska analiza	26
5.2 ANALIZA	28
5.2.1 Samoocena delitve družinskega dela med partnerjema in zadovoljstvo z delitvijo	28
5.2.2 Organizacija družinskega dela in z njo povezani konflikti	29
5.2.3 Obremenjenost z družinskim delom in zahtevnost dela	30
5.2.4 Vključenost otrok v družinsko delo	31
5.2.5 Delitev družinskega dela v preteklih partnerskih zvezah/družinah	32
5.2.6 Analiza odgovorov anketnega vprašalnika	34
5.2.6.1 Gospodinjska dela	34
5.2.6.2 Skrb za otroke	36
5.2.6.3 Vzdrževalna dela in popravila	37
5.2.6.4 Negovalno in odnosno delo	38
5.2.6.5 Ostala družinska dela/opravila	39
6 RAZPRAVA	41

7 SKLEP	49
8 LITERATURA	51
PRILOGE	54
PRILOGA A: OKVIRNA VPRAŠANJA ZA INTERVJU.....	54
PRILOGA B: VPRAŠALNIK 1	55
PRILOGA C: VPRAŠALNIK 2	57

KAZALO GRAFOV

Graf 5.1: Delitev gospodinjskih del/opravlil.....	35
Graf 5.2: Delitev skrbi za otroke	36
Graf 5.3: Delitev vzdrževalnih del/popravil.....	37
Graf 5.4: Delitev odnosnega dela	38
Graf 5.5: Delitev ostalih del/opravlil.....	39

1 UVOD

Delež razvez zakonskih zvez ter posledično število enostarševskih in reorganiziranih družin v zadnjih nekaj desetletjih narašča povsod po Evropi (Rener v Oakley 2000; Beblo in Solaz 2011). V Sloveniji tako danes eden od treh otrok živi v reorganizirani ali enostarševski družini (Rener v Oakley 2000). Takšno stanje je rezultat sprememb, kot so pluralizacija družinskih oblik, spreminjanje družinskih vrednot, sprememb, povezanih z zakonsko zvezo, rodnostjo in še številnih drugih sprememb, ki so povezane z družinskim življenjem v postmoderne družbi. Posledica tega je, da je na področju sociologije družin prišlo do nesoglasij in razprav o različnih definicijah, tipologijah in konceptualizacijah družin, saj v sferi družinskega življenja prihaja do vedno večje raznolikosti (Švab 2001).

Eden izmed pomembnih vidikov družinskega življenja je zagotovo tudi družinsko delo. V moderni družbi je bila delitev družinskega dela tradicionalna, kar pomeni, da je bilo delo razdeljeno izrazito asimetrično in so ga v veliki meri opravljale ženske. Danes naj bi se trendi postopoma premikali v bolj simetrične vzorce delitve družinskega dela, ki vključujejo tako žensko kot tudi moško prisostvovanje pri opravljanju različnih družinskih opravil. Na spremembe v alokaciji družinskega dela vplivajo različni dejavniki, kot so trg delovne sile, enakost med spoloma, prevladujoča ideologija, socialno-ekonomski položaj in številne druge družbene spremembe (Coltrane 2000). Vloge žensk in moških v družinah in v družbi nasploh se počasi spreminjajo in niso več tako strogo polarizirane. Ženska tako danes ni več izključno gospodinja in ni »odgovorna« samo za zasebno sfero, kamor štejemo dom in družino, temveč prevzema tudi druge vloge na različnih področjih javne sfere (Jogan 2001), kot so gospodarstvo, znanost, politika, izobraževanje, mediji itd.

Mnenja glede omenjenih premikov k večji enakopravnosti na področju delitve družinskega dela so si nasprotujoča, nekateri avtorji (Coltrane 2000; Ganong in Coleman 2004) pa opozarjajo, da na delitev družinskega dela vpliva tudi sama struktura družine. V reorganizirani družini, ki jo opredelimo kot življenjsko skupnost, v kateri ima vsaj ena odrasla oseba otroka iz pretekle partnerske zveze in ima tako vsaj ena odrasla oseba vlogo socialnega starša, naj bi vsakdanje družinsko življenje potekalo na drugačnih temeljih kot v drugih družinskih oblikah. Posebna

specifika vsakdanjega življenja v reorganiziranih družinah je namreč ta, da v njej ni vnaprej določenih in ustaljenih družbenih vzorcev vedenja in delovanja. To pomeni, da morajo člani reorganiziranih družin v novonastali družinski skupnosti ponovno definirati svoje vloge, preoblikovati osebne odnose in se dogovarjati o vsakdanjih vidikih družinskega življenja, kamor spada tudi družinsko delo (Pesjak 2011).

V diplomskem delu se bom ukvarjala s temo delitve družinskega dela v reorganiziranih družinah, kjer se moje ključno raziskovalno vprašanje glasi: Kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah? Zanima me, kakšen vzorec delitve družinskega dela prevladuje v takšnih družinskih oblikah – ali je to asimetričen oziroma segregiran vzorec ali pa gre za simetričen oziroma integriran vzorec delitve družinskega dela?

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela. Prvi del je teoretičen in razdeljen na tri poglavja, v katerih s pomočjo metode sekundarne analize podatkov predstavim ugotovitve iz literature in že obstoječih raziskav. V prvem poglavju opredelim sociološko razumevanje družine in različne sociološke definicije družine. Nato pozornost usmerim k reorganiziranim družinam, njihovim ključnim značilnostim in različnim tipologijam reorganiziranih družin. V drugem poglavju analiziram spremembe, ki se v postmoderni družbi odvijajo na področju družinskega življenja in vplivajo na različne aspekte vsakdanjega življenja. V tretjem poglavju obravnavam družinsko delo in navedem njegove ključne značilnosti. Nato se posvetim delitvi družinskega dela, kjer interpretiram spremembe, ki so se na področju delitve dela v družini odvijale skozi čas. Opredelim dejavnike, ki so določali in še vedno določajo delitev dela v družinah ter analiziram asimetričen/segregiran in simetričen/integriran vzorec delitve družinskega dela. V nadaljevanju se bolj podrobno osredotočim na delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah, kjer predstavim različne teorije in izsledke že opravljenih empiričnih raziskav na omenjeno temo.

Drugi del diplomskega dela je empirični. V njem z analizo podatkov, ki sem jih pridobila z lastno empirično raziskavo, poskušam odgovoriti na vprašanje o delitvi družinskega dela v reorganiziranih družinah. Pojasnim metodološka izhodišča, vzorčenje, izvedbo raziskave in oblikujem demografsko analizo vzorca. Nato analiziram in interpretiram podatke, pridobljene s pomočjo opravljenih intervjujev in anketnih vprašalnikov, pri čemer si pomagam s slikovnimi

grafi. Najprej analiziram podatke, ki sem jih pridobila s pomočjo polstrukturiranih intervjujev. Poglavje razdelim na več podpoglavij, kjer obravnavam samooceno delitve družinskega dela in zadovoljstvo z delitvijo, organizacijo družinskega dela in z njo povezane konflikte, obremenjenost z družinskim delom in zahtevnost dela, vključenost otrok v družinska dela in delitev družinskega dela v preteklih razmerjih oziroma družinah. V nadaljevanju analiziram še podatke, ki sem jih pridobila z anketnimi vprašalniki. Vprašanja prav tako razdelim na več sklopov, in sicer na gospodinjska dela/opravila, skrb za otroke, vzdrževalna dela in popravila, negovalna in odnosna dela ter ostala družinska dela. Sledi razprava, v kateri kritično reflektiram delitev družinskega dela v reorganiziranih družinskih skupnostih in empirične ugotovitve umestim v teoretični okvir, na katerem temelji diplomsko delo.

Diplomsko delo zaključim s sklepom, v katerem izpostavim ključne ugotovitve ter odgovorim na zastavljeno raziskovalno vprašanje o delitvi družinskega dela v reorganiziranih družinah.

2 SOCIOLOŠKO RAZUMEVANJE DRUŽINE

V drugi polovici prejšnjega stoletja so se na področju sociologije družin oblikovale teorije, ki so govorile o koncu družine. Družina se je s časom sicer precej spreminjala, a nikakor ni izginila. Tako lahko v različnih časovnih obdobjih in na različnih geografskih območjih najdemo raznolike družinske strukture (Goody 2003, 11).

Družino opredeljuje vrsta različnih definicij, ki so geografsko, časovno, družbeno ter kulturno pogojene in se med seboj precej razlikujejo. V zahodnem svetu je tako družina pojmovana drugače kot v drugih kulturah. Zelo pomembno vlogo v zgodovini »evropske družine« je zagotovo imelo krščanstvo, ki je s svojimi normami močno reguliralo družinsko življenje. Vseeno so v Evropi že od nekdaj obstajale relativno velike razlike glede družinskih razmer na vzhodu in zahodu (Goody 2003), zato je bolje, da namesto o družini, govorimo o družinah (Rener v Rener in drugi 1995).

Družino lahko opredelimo kot skupino ljudi, ki je na zakonit način povezana v sistem ženitnih in sorodstvenih vezi, ter na urejen način opravlja skupno delo, ki ga imenujemo reprodukcija. Družina je po takšni definiciji torej institucija, ki temelji na določenih obveznostih in pravicah članov (Lešnik v Rener in drugi 1995).

Murdock (Murdock v Haralambos in Holborn 1999, 325) družino opredeljuje kot družbeno skupino, za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija. Družina mora vključevati odrasle osebe obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta družbeno priznано seksualno razmerje in imata enega ali več bioloških ali posvojenih otrok, s katerimi skupaj živita.

Giddensova definicija družine pravi, da je družina skupina oseb, ki so med seboj povezani s sorodstvenimi odnosi in znotraj katere odrasli skrbijo za otroke (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Zelo uporabna in inkluzivna je tudi definicija družine, ki so jo razvili pri Organizaciji združenih narodov (OZN). Po njihovih besedah družino predstavljajo vsaj ena odrasla oseba ali skupina

ljudi, ki skrbi za otroke ali več otrok in je kot družina prepoznana v zakonodaji ali v običajih držav članic OZN (Rener v Rener in drugi 2006).

Danes družino torej razumemo drugače, kot so jo razumeli v preteklosti. Družina v sodobni družbi namreč predstavlja fizični, odnosni in simbolni prostor (Rener v Ramovš 1995). Družina ni samo socialna institucija, temveč jo opredeljujejo tudi odnosi med posamezniki. Pri sodobnih definicijah družine tako velikokrat presežemo natančno definiranje meja družine in ji dodamo še zunanje odnose, ki so za člane družine zelo pomembni, kot so na primer širši sorodstveni in prijateljski odnosi (Švab 2001).

Sociologi so raznolikost družinskih oblik strnili v tri skupine, kjer je bila osnova za razvrščanje definicija družine, ki družino pojmuje kot skupino oseb, ki skrbijo za otroka ali več otrok. Prva skupina so jedrne družine, ki se delijo na biološke, socialne, enostarševske in adoptivne družine. Druga skupina so razširjene družine, kamor uvrščamo tri ali večgeneracijske, sorodniške, plemenske in poligamne družine. Tretja skupina pa so reorganizirane družine, kamor spadajo sestavljene družine, komune in družine istospolnih partnerjev (Rener v Rener in drugi 1995).

2.1 REORGANIZIRANE DRUŽINE

Pri reorganiziranih družinah že na samem začetku pridemo v zagato, saj se avtorji ne morejo poenotiti o tem, kako bi takšne družine poimenovali. V literaturi tako zasledimo različna imena, kot so ponovno ustanovljene družine, rekonstruirane družine, reorganizirane družine, reformirane družine, združene družine, ponovno poročene družine itd. (Ganong in Coleman 1994, 1).

Sama sem se odločila, da bom v diplomskem delu uporabljala izraz reorganizirane družine. Za takšno poimenovanje sem se odločila, ker pojem reorganiziranih družin v svojih strokovnih monografijah in člankih uporabljata tudi dr. Tanja Rener (Rener v Ramovš 1995) in dr. Alenka Švab (Švab 2001).

Med reorganizirane družine štejemo reorganizirane družine v ožjem pomenu ali dopolnjene družine, prav tako sem štejemo komunske oblike družinskega življenja in reorganizirane družine

istospolnih partnerjev ali partneric (Rener v Rener in drugi 1995).

V nadaljevanju se bom osredotočila na reorganizirane družine v ožjem pomenu. V takšnih družinah je imel vsaj eden od staršev že predhodno lastno družino in je tako v novi družini vsaj eden od staršev socialni starš in ne tudi biološki starš otroka/otrok (Rener v Rener in drugi 1995; Švab 2001). Ključna značilnost reorganiziranih družin je torej socialno starševstvo. S tem konceptom poudarjamo, da vsa starševstva ne temeljijo na bioloških povezavah. Socialno starševstvo torej ne temelji na krvni povezavi, temveč na socialno-čustveni dimenziji. Socialni starš opravlja vse starševske funkcije, čeprav zakonodaja tega tako ne definira (Zaviršek 2009).

V preteklosti je bil glavni vzrok za razpadanje zakonskih zvez smrt enega od partnerjev. Vdove ali vdovci so se večinoma zaradi ekonomskih razlogov ponovno poročili in tako ustvarjali reorganizirane družinske skupnosti. Danes vdovstvo ni več glavni razlog za razpad zakonske zveze, saj so močno v ospredju ločitve in razveze ter posledično tudi ponovne sklenitve zakonskih zvez. Reorganizirane družine pa niso nujno pogojene s sklenitvijo zakona. Partnerja namreč ne rabita formalnopravno skleniti zakonske zveze, temveč lahko samo živita skupaj v skupnem gospodinjstvu (Ganong in Coleman 1994; Rener v Rener in drugi 1995).

Sociologija družin pozna različne tipologije reorganiziranih družin, ki so se oblikovale na podlagi razmerij med rezidenčnimi in nerezidenčnimi¹ ter biološkimi in socialnimi starši in njihovimi otroki. Grossova (Gross v Pesjak 2011, 38–39) je na podlagi omenjenih razmerij med starši in otroki kategorizirala štiri različne skupine reorganiziranih družin. Prva oblika razmerja je ohranitev, kjer imajo otroci dober odnos z biološkimi starši, niso pa si blizu z nobenim od socialnih staršev. Drugo vrsto razmerij je Grossova poimenovala nadomestitev. V tem primeru gre za situacijo, ko socialni starš otrokom nadomesti nerezidenčnega biološkega starša. V tretjo skupino spada razmerje opustitve, kjer otroci kot družino razumejo le sebe in rezidenčnega biološkega starša, ne pa tudi nerezidenčnega starša in socialnega starša. V zadnjo skupino pa spadajo otroci, ki družino dojemajo kot oba biološka starša in vsaj enega socialnega starša.

¹ Rezidenčni starš je tisti starš, ki živi v istem gospodinjstvu z otrokom/otroki, nerezidenčni starš pa je tisti, ki ne živi v istem gospodinjstvu z otrokom/otroki (Ganong in Coleman 1994).

Poznamo še številne druge tipologije reorganiziranih družin. Wald, ki družine razvršča glede na lokacijo bivanja vseh otrok iz preteklih razmerij, razlikuje med petnajstimi različnimi strukturnimi tipi reorganiziranih družin. V primeru, da se v reorganizirani družini rodi še skupen otrok, pa se število kategorij podvoji. Pasley in Ihinger-Tallman sta oblikovala tipologijo z devetimi kategorijami, ki temelji na prisotnosti oziroma odsotnosti otrok iz preteklih in trenutnih partnerskih razmerij, starosti otrok in na lokaciji bivanja otrok iz preteklih partnerskih zvez. Na devet različnih kategorij pa so reorganizirane družine razdelili tudi Clingempeel in drugi, ki so se pri opredeljevanju osredotočili na prisotnost in odsotnost otrok iz preteklih partnerskih razmerij in lokacijo bivanja teh otrok (Ganong in Coleman 1994; Ganong in Coleman 2004).

3 SPREMINJANJE DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

V zadnjih nekaj desetletjih različni kazalci kažejo na to, da se družine in družinsko življenje pomembno spreminjajo. Spremembe, ki se odvijajo na področju sociologije družin in določajo družinsko življenje, niso zgolj posledica sprememb znotraj družine, temveč so vključene v kontekst širših družbenih sprememb v poznomodernih zahodnih družbah (Švab 2001).

Spremembe v družinskem življenju je prva začela zaznavati demografska statistika. Statistični parametri, ki so v zadnjih letih največkrat omenjeni kot pokazatelji sprememb, so spremembe oblik in kompozicije družine, maritalne spremembe, rodnostne spremembe ter širše societalne in demografske spremembe (Švab 2001).

Pri spremembah družin po obliki gre za pluralizacijo družinskih oblik in zmanjševanje števila družinskih članov. Ko govorimo o pluralizaciji družinskih oblik, mislimo na zmanjševanje števila nuklearnih družin, naraščanje števila reorganiziranih, istospolnih in enostarševskih družin itd. Pluralizacija družinskih oblik torej pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja. Z njo je tesno povezano tudi spreminjanje in pluralizacija življenjskih potekov ter spreminjanje družinskih vrednot. Spremembe, ki so povezane z zakonsko zvezo, se kažejo predvsem v upadanju števila porok in izgubljanju statusa ter pomena formalizirane zakonske zveze, naraščanju števila kohabitacij, zvišanju starosti ob prvi poroki, naraščanju števila

neporočenih, naraščanju števila razvez zakonskih zvez in ponovnemu poročanju. Zelo opazne spremembe se odvijajo tudi v povezavi z rodnostjo. Rodnost se zmanjšuje, zvišuje se starost matere ob rojstvu prvega otroka in narašča število otrok, rojenih izven zakonske zveze. Zasledimo lahko strukturne spremembe v materinstvu in pojav »novega« očetovstva ter spremembe v spolni konstrukciji družinskega dela, kjer se vedno bolj poudarja enakopravnost obeh partnerjev. Relativno nov je tudi pojav »protektivnega« otroštva, ki se kaže v intenzivni skrbi za otroka in dojemanje otroka kot individuuma (Rener v Ramovš 1995; Švab 2001; Švab v Rener in drugi 2006; Švab v Rener in drugi 2008).

Poleg naštetih sprememb, ki se odvijajo znotraj družinskega življenja, so tu še spremembe, ki so povezane s širšo družbo in imajo prav tako velik vpliv na življenje družin. To so spremembe na trgu delovne sile, ki so vplivale predvsem na življenje žensk, staranje populacije, fenomen potrošništva, spreminjanje vrednotnih orientacij, ki posledično vodijo do podaljšanja prehoda iz družine prokreacije v družino orientacije in spreminjanje ideologij. Naraščata svoboda pri izbiri partnerja ter spolna svoboda, v vedno večji meri pa se priznavajo tudi pravice žensk in otrok (Rener in drugi 1995; Švab 2001; Švab v Rener in drugi 2006).

Vse omenjene spremembe v družinskem življenju se med seboj povezujejo in pogojujejo. Ko pride do sprememb v eni sferi, te posledično sprožijo spremembe v drugi, kar pomeni, da so vse dimenzije družinskega življenja med seboj povezane in se vzajemno spreminjajo.

4 DRUŽINSKO DELO

Družinsko delo ni eksplicitno opredeljeno in se ga zamenjuje z drugimi oblikami dela, ki se ga opravlja v okviru družine (Coltrane 2000, 1210). Zato je pomembno, da razlikujemo med domačim, družinskim in gospodinjskim delom. Domače delo je zasebno delo vseh vrst, ki ni plačano. Družinsko delo je vse neplačano (večinoma žensko delo), ki se opravlja v družinski sferi. Gospodinjsko delo pa je del družinskega in domačega dela, ki zagotavlja materialno preživetje in reprodukcijo delovne sile. Razlikovanje med družinskim in gospodinjskim delom lahko določimo tudi na prostor gibanja posameznika, ki to delo opravlja. Gospodinjsko delo

poteka doma, se pravi v gospodinjstvu. Družinsko delo pa poteka v interakciji z različnimi družbenimi institucijami in ima tako širši prostor gibanja (Rener v Oakley 2000, 284–285).

Družinsko delo je najbolj razširjena in ena izmed najpomembnejših oblik neformalnih dejavnosti, ki zadovoljujejo posameznikove vsakdanje potrebe. Gre za združevanje različnih dejavnosti, ki so potrebne za funkcioniranje družine in njenih članov. Družinsko delo tako delimo na gospodinjstvo, pri katerem gre za vzdrževalna dela, ki se ponavljajo, kot so čiščenje stanovanja, pomivanje posode, pranje obleke, pripravljane hrane itd.; skrb za otroke; tehnična popravila in opravila; finančno, upravno-administrativno in potrošno delo, kjer gre za opravljanje nakupov, organizacijo transporta, uporabo storitev, komunikacijo z vsakodnevnimi institucijami in odnosno delo, pri katerem gre za negovanje bolnih, skrb za stare, blaženje frustracij, zagotavljanje prijetnega počutja itd. (Coltrane 2000; Rener v Oakley 2000; Švab 2001).

Ključna značilnost družinskega dela v sodobnih družbah je njegova spolna določenost. Interpretacija delitve družinskega dela je vpeta v kontekst plačanega in neplačanega dela ter v kontekst spolov (Pesjak 2011, 105). Družinsko delo je pojmovano kot neplačano delo, ki ga opravljajo ženske. Osrednja vloga v družinskem delu tako pripada ženski – gospodinjji (Rener v Oakley 2000). Ženska je torej tista, ki ne glede na vse demografske in strukturne spremembe še vedno opravi $\frac{3}{4}$ družinskega dela (Coltrane 2000, 1208).

Proces ugospodinjenja se je pričel v 19. stoletju, ko je postalo žensko domače delo razumljeno kot nedelo. S kapitalizmom se je namreč družinsko delo ločilo od produktivnega dela, ki je bilo izključno v domeni moških. V tem obdobju se je izoblikovala asimetrična delitev družinskega dela, ki se je kazala tudi v vrednotenju posameznega dela. Moško delo se je povezovalo s plačanim delom, žensko pa z neplačanim delom, ki so ga opravljale doma. Žensko neplačano delo je bilo dojet kot samoumevno in je tako postalo družbeno nevidno, kar pomeni, da ni bilo vrednoteno enako kot moško plačano delo. Problematično je dejstvo, da se tudi ob vstopu žensk v sfero plačanega dela stanje ni spremenilo. Za takšne razmere bi lahko krivili ideologijo, ki ima tukaj ključno vlogo in ženski v družini pripisuje posebno vzdrževalno vlogo, ki temelji na predajanju, vdanosti in ljubezni (Rener v Oakley 2000).

Ko govorimo o družinskem delu, ne smemo pozabiti tudi na to, da je pri njem ključen emotivni aspekt in je zato takšno delo v tem kontekstu pojmovano kot nenadomestljivo in enkratno. Zato zamisel o uporabi različnih servisov, ki bi ženske razbremenili družinskega dela, ni popolnoma izvedljiva. Servisi lahko nadomestijo le materialen in racionalen aspekt družinskega dela, ne morejo pa nadomestiti emotivnosti, ki je povezana z materinstvom in ljubeznijo. Tako je lahko servisno delo le dopolnilo k družinskim obveznostim in ne njegovo nadomestilo (Švab 2001).

4.1 DELITEV DRUŽINSKEGA DELA

Kot poudarjajo številni avtorji (Mikula 1998; Coltrane 2000; Oakley 2000; Švab 2001), družinsko delo odseva spolno delitev vlog v družini.

Spolna diferenciacija med vlogama ženske in moškega je torej ključen element v moderni strukturi družine in temelji na domestifikaciji, ki določa položaj žensk. Mož in žena tako v družbi kot tudi v družini nimata enake vloge. Edina vloga, v kateri ima ženska »prednost«, je gospodinjska in starševska, saj je mati oziroma žena tista, ki naj bi skrbela za otroke, moža in dom (Oakley 2000).

V modernih družbah je bila vloga gospodinje za žensko edina vloga, danes pa je večina žensk v Evropi zaposlenih zunaj doma. Kljub napredovanju žensk na področju izobraževanja in trga dela, pa se trendi o spolni delitvi dela niso močno spremenili in je vloga gospodinje še vedno ena izmed ključnih ženskih vlog (Oakley 2000; Hrženjak 2007). V 20. stoletju je sicer s spremembami v ekonomski in tehnološki sferi prišlo tudi do sprememb v domačem delu, vendar dvig življenjskega standarda ni prinesel manj neplačanega dela, temveč je bilo le tega še več (Oakley 2000). V istem času je v industrijskih državah prišlo do visoke rasti zaposlovanja žensk zaradi širjenja storitvenega sektorja, vendar to ni spremenilo dejstva, da so ženske še vedno močno prevladovale na področju neplačane delovne sile. Za vse države namreč velja, da so ne glede na intenzivnost vključenosti žensk v sfero zaposlitve, ženske tiste, ki še vedno opravljajo večino družinskega dela (Černigoj Sadar 2000; Beaujot in Ravanera 2003).

Dejavniki, ki določajo delitev dela, so odsotnost s trga delovne sile, obstoječa ideologija, družbeno-kulturna spolna opredelitev, socialno-ekonomski položaj, starost, partnerski stan in prisotnost oziroma odsotnost otrok (Coltrane 2000; Ule in Kuhar 2003, 103). V primeru, da so ženske zaposlene, le-te opravijo manj družinskega dela kot ženske, ki niso zaposlene. Sorazmerno s tem se poveča tudi opravljanje družinskega dela moških, vendar skorajda izključno samo v primeru, ko imajo moški manjše dohodke od žensk. Opazne so generacijske razlike, saj mlajši pari v večji meri pripisujejo pomembnost enaki delitvi dela kot starejši pari. Raziskave kažejo tudi na to, da prisotnost otrok v partnerskem razmerju vedno poveča spolno asimetrično alokacijo družinskega dela, kjer več dela seveda opravijo ženske (Mikola 1998; Coltrane 2000).

V socioloških razpravah o družinskih vlogah govorimo predvsem o dveh prevladujočih vzorcih delitve vlog v družinah. Prva je asimetrična ali segregirana delitev vlog, kjer gre za jasno delitev dela znotraj družine na tipično ženska in tipično moška dela. Moška vloga je v tem okviru videna tradicionalno, saj moški finančno podpira družino, opravlja težja fizična opravila in sprejema pomembnejše odločitve, ki zadevajo družino. Ženska je videna v vlogi gospodinje, ki skrbi za dom in otroke tako, da nakupuje, kuha in pospravlja. Druga je simetrična ali integrirana delitev vlog, kjer si partnerja različna družinska dela in odgovornosti enakomerno razdelita. Pri takšni delitvi dela sta oba partnerja zamenljiva in prilagodljiva. Moški opravljajo tudi dela, kot so likanje, kuhanje in nakupovanje, ki so tradicionalno pripisana ženskam, one pa se lotijo različnih popravil in plačevanja računov. Takšne integrirane delitve vlog so kljub spremembam prej mit kot resničnost. Ženske namreč še vedno opravljajo večino gospodinjanskega in družinskega dela, ne glede na to, ali so zaposlene ali ne. Delitev vlog v družinah je tako postala bolj simetrična le na področju priložnostnih dejavnosti in v odločanju o pomembnih stvareh, kot so večji nakupi, počitnice itd. (Rener v Barle-Lakota in drugi 2004).

Ne glede na govor o postopnih spremembah v sferi družinskega dela, sodobne raziskave o spolni delitvi dela v družini še vedno govorijo o jasno začrtanih ločnicah med spoloma. Alokacija družinskega dela je spolno in starostno asimetrična (Švab 2001). Ženske tako po podatkih raziskav opravijo kar trikrat več družinskega dela kot moški. Ženske so »zadolžene« za skoraj vsa gospodinjanska opravila ter negovalno delo. Predvsem slednje ostaja izključno v rokah žensk, saj je negovanje razumljeno kot ljubezen, ki je sestavni del ideologije ženskosti (Coltrane 2000; Rener

v Oakley 2000). Moški opravljajo tako imenovana funkcionalno specifična dela, za katera se sami odločijo kdaj in kako jih bodo opravili. Sem spadajo manjša popravila, vrtnarjenje, igra z otroki itd. Moški imajo raje opravila, ki so točno določena in imajo eksplicitno definirane meje, izogibajo pa se opravilom, ki potrebujejo načrtovanje in so rutinska (Rener v Oakley 2000, 297).

Spolna delitev družinskega dela se počasi vseeno spreminja. Ti premiki se kažejo predvsem v drugačnem načinu mišljenja in percepcije, saj ima vedno več parov željo po bolj enakomerni delitvi družinskega dela (Grote in Clark 1998; Hochschild v Švab 2001, 147). Vendar ni nujno, da se spremembe v miselnosti izražajo tudi v dejanski delitvi nalog med parterjema (Švab 2001). Podobne premike lahko zasledimo tudi v moškem razmišljanju o njihovi starševski vlogi, saj raziskave kažejo, da si vedno več moških želi aktivno sodelovati pri negi in vzgoji svojih otrok (Lamb v Sullivan 2004, 214). Vendar pa moški ukvarjanja z otroki ne dojemajo kot »pravo« delo, temveč kot sprostitev in zabavo, medtem ko z otroki povezana opravila, ki so bolj časovno obremenjujoča in rutinska, še vedno prepustijo ženskam (Zavrl 1999; Rener in drugi 2008).

Ne glede na spremembe v delitvi družinskega dela, še vedno ne moremo reči, da spolna asimetrija delitve družinskega dela izginja. Alokacija družinskega dela se sicer premika k večji simetričnosti, a večinoma se le-ta odvija samo v majhnih segmentih in ne v opravljanju družinskih opravil na splošno. Spremembe, ki se dogajajo v delitvi družinskega dela, so v večini primerov odziv na zaposlovanje žensk, ki posledično niso imele več toliko prostega časa, da bi same poskrbele za obveznosti v družini. Tako je zelo pomemben dejavnik pri alokaciji družinskega dela čas, na podlagi katerega se definirajo obveznosti in odgovornosti obeh partnerjev. Kljub temu empirične raziskave kažejo, da se moško delo, ne glede na časovno razpoložljivost obeh partnerjev, še vedno omejuje na minimalno pomoč pri manj zahtevnih opravilih. Takšna participacija moških pri usklajevanju družinskih obveznosti pa daje napačen vtis o pomikanju k bolj integrirani delitvi dela, ki ga v resnici pravzaprav ni (Švab 2001).

4.2 DELITEV DRUŽINSKEGA DELA V REORGANIZIRANIH DRUŽINAH

V literaturi lahko zasledimo predpostavko, da je v reorganiziranih družinah delitev družinskega dela bolj enakomerno razdeljena kot v klasičnih nuklearnih družinah². Hipoteza je oblikovana na podlagi prisotnosti izkušenj iz klasičnih nuklearnih družin, spremenjenih percepcij družbenih predstav o spolu ter na dejstvu, ki govori o nujnosti dogovarjanja o vlogah in mejah v novonastalih družinskih skupnostih (Coltrane 2000). Partnerja v reorganizirani družini naj bi tako po mnenju nekaterih avtorjev imela manj tradicionalne poglede na opravljanje vlog in naj bi si družinska opravila delila enakomerno. Tudi Ishii-Kuntz in Coltrane (Ishii-Kuntz in Coltrane v Ganong in Coleman 1994, 65) sta prišla do ugotovitve, da naj bi bilo družinsko delo v reorganiziranih družinah manj segregirano kot je bilo v prejšnjih družinah obeh partnerjev. To pomeni, da naj bi si partnerja bolj simetrično razdelila družinska opravila, da odločitve sprejemata skupaj in skupaj skrbita za družino.

Nekatere raziskave (Ganong in Coleman 1994; Beblo in Solaz 2011) poudarjajo, da so v reorganiziranih družinah ženske tiste, ki imajo več »moči« v partnerskem odnosu in sprejemajo vse pomembnejše odločitve. Moški, ki so ponovno poročeni, naj bi se v primerjavi z odnosom, ki so ga imeli v prejšnjem zakonu, pri pomembnejših odločitvah v večji meri podredili svojim ženam. Slednje je lahko posledica ravnodušnosti ali nezainteresiranosti moških za prisostvovanje pri pomembnejših družinskih odločitvah ali dejstvo, da je večina ponovno poročenih žensk prestala neko obdobje, v katerem je bila v enostarševski družini in je tako enostavno morala sprejemati vse odločitve in opravljati vse obveznosti v družini. To pomeni, da je večina žensk v reorganiziranih družinah polno zaposlenih in prispevajo pomemben ekonomski delež k svoji družini ter imajo poleg tega še vedno ključno vlogo pri opravljanju družinskega dela, kar kaže na to, da v takih družinah prevladuje asimetričen vzorec delitve družinskega dela.

Guisinger, Cowan in Schuldberg (Guisinger, Cowan in Schuldberg v Ganong in Coleman 1994, 65) so prav tako ugotovili, da je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah precej tradicionalna. Slednje potrjuje dejstvo, da so ženske v reorganiziranih družinah tiste, ki opravijo večino družinskega dela, kar vključuje tudi skrb za otroke partnerja, ki niso nujno biološki otroci

² Klasična nuklearna družina je družina z očetom, materjo in povprečno dvema otrokoma (Švab 2001).

žensk. Ženske naj bi tako v reorganiziranih družinah opravile 68 % vsega družinskega dela, medtem ko naj bi ženske v klasičnih nuklearnih družinah opravile 70 %. Zanimivo je dejstvo, da lahko bolj izrazito tradicionalno delitev dela najdemo v tistih družinah, kjer je moški tisti, ki v novi družini ni biološki oče otrok. Gre torej za reorganizirano družino, kjer je ženska biološka mati otroka ali več otrok, oče pa je socialni starš, se pravi očim.

Raziskave (Demo in Acock v Pesjak 2011, 107) so pokazale tudi, da otroci v reorganiziranih družinah opravijo več družinskega dela kot otroci v drugih družinskih strukturah. V reorganiziranih družinah namreč otroci za družinska dela porabijo v povprečju 4,8 ur tedensko, v klasičnih nuklearnih pa le 2,9 ur tedensko.

Ugotovitve o delitvi družinskega dela v reorganiziranih družinah si torej niso enotne. Na eni strani avtorji trdijo, da je delitev družinskega dela med partnerjema v reorganiziranih družinah bolj simetrična, se pravi bolj enakopravna glede na spol kot delitev družinskega dela v klasičnih nuklearnih družinah. Na drugi strani pa so avtorji, ki to predpostavko zavračajo in trdijo, da ni delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah nič drugačna od delitve dela v klasičnih nuklearnih družinskih oblikah, kar pomeni, da so družinska opravila med partnerjema razdeljena tradicionalno asimetrično.

Cilj mojega diplomskega dela je raziskati, analizirati in odgovoriti na vprašanje, kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah – ali v reorganiziranih družinah prevladujejo asimetrični/segregirani ali simetrični/integrirani vzorci delitve družinskega dela.

5 EMPIRIČNI DEL

Izhodišče diplomskega dela je, da je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah in tudi v drugih družinskih oblikah³ močno spolno determinirana in odseva spolno delitev vlog v družini (Coltrane 2000; Oakley 2000). Govorimo lahko o dveh ključnih vzorcih delitve družinskega dela. Na eni strani imamo družine, kjer je družinsko delo razdeljeno simetrično, se pravi enakopravno. Na drugi strani pa so družine, kjer je delitev družinskega dela asimetrična ali neenakopravno razdeljena (Rener v Barle Lakota in drugi 2004).

V prvem delu diplomskega dela sem podala teoretična izhodišča, ki obravnavajo omenjeno tematiko, v empiričnem delu pa bom na podlagi analize in interpretacije podatkov iz lastne empirične raziskave obravnavala delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah.

5.1 METODOLOŠKA IZHODIŠČA

Za preučevanje delitve družinskega dela v reorganiziranih družinah sem uporabila polstrukturirani intervju, ki spada med kvalitativne metode zbiranja podatkov. Pridobljene informacije sem dopolnila in preverila še s pomočjo anketnega vprašalnika, ki ga uvrščamo med kvantitativne metode zbiranja podatkov.

Pri kvalitativnem raziskovanju gre za poglobljeno pridobivanje informacij o določenem družbenem fenomenu. Bistvo kvalitativne metodologije je v postopku interpretacije, kjer raziskovalec domneva, da se vzorci vedenja akterjev nenehno spreminjajo pod vplivom njihove interpretacije določene situacije. Medtem ko gre pri kvalitativnem raziskovanju bolj za analizo procesov in dogajanj, gre pri kvantitativnem raziskovanju za analizo strukture in zgradbe določenega pojava. Kvantitativno raziskovanje je torej bolj numerično, statistično usmerjeno in temelji na merjenju (Haralambos in Holborn 1999; Flere 2000).

³ Družinskih oblikah, kot so biološke jedrne družine staršev in otrok, adoptivne družine, razširjene družine, družine istospolnih parterjev itd. (Rener v Rener in drugi 1995).

Ena izmed najbolj značilnih in najbolj pogosto uporabljenih oblik v družboslovnem kvalitativnem raziskovanju je intervju, pri katerem se uporablja »face-to-face« pristop. Glede na strukturo intervjuja poznamo več oblik intervjujev (Haralambos in Holborn 1999, 847).

Odločila sem se, da v svoji empirični raziskavi uporabim polstrukturirani intervju. Gre za intervju, ki je prožen in omogoča zastavljanje novih vprašanj med samim intervjujem glede na odgovore intervjuvanca. Raziskovalec si vnaprej pripravi okvirna vprašanja ter jih nato med samim pogovorom po potrebi prilagaja, spreminja in zastavlja nova vprašanja. Prednost polstrukturiranega intervjuja je, da ima sogovornik možnost, da se pri določenih vprašanjih bolj odpre in podkrepi svoje mnenje z dodatno razlago. To kar intervjuvanec pove o sebi, lahko raziskovalcu omogoči dostop do velike zaloge informacij in s tem nudi možnost, da le-ta odkrije nove dimenzije raziskovanega fenomena, ki jih prej ni pričakoval. Poleg pozitivnih lastnosti imajo intervjuji tudi svoje pomanjkljivosti. Podani odgovori so lahko zavajajoči in ne odražajo dejanskega stanja, mišljenja in vedenja respondentov. Na sodelujoče lahko vpliva tudi prisotnost raziskovalca, zaradi katerega lahko posamezniki priredijo svoje odgovore. Raziskovalec mora biti v času intervjuja pozoren na svoj način izražanja, saj se lahko zgodi, da začne postavljati sugestivna vprašanja in intervjuvanca usmeri k dajanju odgovorov, za katere domneva, da jih spraševalec želi slišati (Kvale 1996; Haralambos in Holborn 1999, 849).

Okvirna vprašanja za polstrukturirani intervju (glej Prilogo A⁴) sem pripravila na podlagi prebrane literature. Pomembno je namreč, da so vprašanja dobro zastavljena, in da resnično pokrivajo temo oziroma fenomen, ki ga preučujem, saj intervjuji predstavljajo glavni vir za obdelavo podatkov v mojem diplomskem delu.

Uporabila sem tudi anketo za pridobitev socio-demografskih podatkov in anketo za globlji oziroma podrobnejši vpogled v razdelitev družinskih del v reorganiziranih družinah.

Anketa je najpogostejše uporabljena metoda v kvantitativnem raziskovanju, ki praviloma zajame veliko število posameznikov v razmeroma kratkem času in sestoji iz vnaprej pripravljenih

⁴ V prilogi so priložena samo okvirna vprašanja v moški obliki. Vprašanja za ženske so bila identična, bila so le zastavljena v ženski obliki.

vprašanj. Poznamo več vrst anket, ki se razlikujejo glede na vrsto vprašanj (Haralambos in Holborn 1999, 843). Sama sem uporabila standardizirano obliko anketnega vprašalnika.

S prvim anketnim vprašalnikom (glej Prilogo B⁵), ki so ga sodelujoči rešili pred intervjujem, sem pridobila demografske podatke, kot so podatki o spolu, letnici rojstva, izobrazbi, zaposlitvenem statusu in kraju bivanja. Prav tako sem s pomočjo tega anketnega vprašalnika dobila podatke o številu družinskih članov, se pravi o družinski strukturi. Z drugim anketnim vprašalnikom (glej Prilogo C⁶), ki je bil rešen po intervjuju, pa sem pridobila podatke o tem, kdo v družini opravlja določena družinska opravila, ki so mi služili za »preverjanje« odgovorov podanih v intervjujih.

S polstrukturiranimi intervjuji in pomožnimi anketnimi vprašalniki sem poskušala odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje: Kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah? Na podlagi prebrane strokovne literature sem namreč prišla do nasprotujočih si teorij in mnenj, zato me zanima, katero teorijo bodo podprli rezultati moje empirične raziskave.

Za analizo intervjujev sem izbrala pristop »bricolage« oziroma pristop krpanke. Gre za pristop, kjer se za analizo intervjujev uporablja več različnih analitičnih tehnik in tehničnih pristopov, kot so prebiranje intervjujev, vračanje k nekaterim delom intervjuja, vključevanje določenih delov intervjuja v analizo in podobno (Kvale v Pesjak 2011, 113).

5.1.1 Vzorčenje

Osebe, ki so sodelovale v raziskavi, sem našla preko lastne neformalne socialne mreže. Pri iskanju parov iz reorganiziranih družin sem imela kar nekaj težav, saj osebno ne poznam nikogar, ki bi živel v reorganizirani družini. Tako sem preko sorodnikov, prijateljev in znancev razposlala okoli 30 prošenj. Od 13 oseb nisem dobila nobenega odgovora, 11 oseb pa je sodelovanje zavrnilo. Kot razlog za zavrnitev so navedli, da ne želijo govoriti o svojih zasebnih stvareh s popolnim tujcem, da menijo, da niso pravi za takšne vrste raziskavo, pri nekaterih pa sem

⁵ V prilogi je priložen samo vprašalnik v moški obliki. Vprašalnik za ženske je bil identičen, le da so bila vprašanja zastavljena v ženski obliki.

⁶ V prilogi je priložen samo vprašalnik v moški obliki. Vprašalnik za ženske je bil identičen, le da so bila vprašanja zastavljena v ženski obliki.

zasledila, da ne verjamejo zagotovitvi glede anonimnosti. Osebno menim, da je bila težava tudi v nezainteresiranosti parov za sodelovanje.

V intervjujih je sodelovalo 6 parov iz šestih družin. Temeljni pogoj za sodelovanje je bilo dejstvo, da par živi v družini, kjer ima vsaj eden izmed partnerjev otroka ali več otrok iz prejšnje partnerske zveze in je tako vsaj eden izmed partnerjev socialni starš.

Otroci v raziskavo niso bili neposredno vključeni.

Kljub temu, da je bil moj vzorec majhen, sem dosegla točko saturacije, kar pomeni, da so se odgovori intervjuvancev začeli ponavljati oziroma sem jih lahko že vnaprej predvidela. V kvalitativni raziskavi naj bi namreč intervjuvali toliko enot, kolikor jih je potrebno za to, da raziskovalec izve, kar želi vedeti (Kvale 1996).

5.1.2 Izvedba

Izvedla sem 12 polstrukturiranih intervjujev s posamezniki, ki živijo v reorganiziranih družinah. Intervjuje sem izvedla v mesecu maju (2012). S sodelujočimi sem najprej navezala stik preko elektronske pošte in jih prosila za sodelovanje. Predstavila sem jim razlog za izvedbo empirične raziskave in temo, s katero se ukvarjam, ter jim na kratko razložila, kako bi zbiranje podatkov potekalo. S posamezniki, ki so bili pripravljeni sodelovati, sem se po telefonu dogovorila o času in kraju, kjer bo intervju potekal. Intervjuji so v desetih primerih potekali pri intervjuvani osebi doma v popoldanskem oziroma večernem času, v dveh primerih pa na delovnem mestu obeh partnerjev (imata skupno podjetje). Menim, da so se sodelujoči za domačo lokacijo odločili zato, ker se v svojem domačem okolju počutijo najbolj sproščene. Poleg tega smo imeli v domačem okolju možnost miru in zasebnosti, saj gre za temo osebne narave in tako intervjuvancem ni bilo nelagodno. Lokacija in čas intervjujev sta mi omogočila tudi, da sem v vseh primerih opravila intervju z obema partnerjeva v enem dnevu. Prednost pa je bila tudi ta, da se je lahko partner v času, ko sem se pogovarjala z drugim partnerjem, brez težav umaknil. Intervjuji in reševanje anket so namreč potekali z vsakim partnerjem posebej. Za ločeno opravljanje intervjujev in reševanje anketnih vprašalnikov sem se odločila zato, da sem pridobila

bolj verodostojne podatke, saj lahko navzočnost partnerja ali partnerice vpliva na iskrenost odgovorov.

Pogovor z eno osebo je trajal okoli 25 minut. Sodelujoči so pred začetkom intervjuja rešili kratek anketni vprašalnik, s katerim sem pridobila demografske podatke, ob koncu intervjuja pa so rešili še en anketni vprašalnik, v katerem sem jih povprašala po tem, kdo v njihovi družini opravlja določena družinska dela.

Intervjuje sem z vednostjo in soglasjem intervjuvanih oseb posnela. Že na samem začetku sem jim zagotovila, da je zagotovljena anonimnost in da njihova identiteta ne bo razkrita⁷. Razložila sem, da je zvočni zapis pogovora potreben zaradi transkripcije pogovorov, ki mi bodo služile za obdelavo in analizo podatkov. Posnetke intervjujev sem preoblikovala iz pogovornega v knjižni jezik, vendar sem bila pri tem pozorna na to, da je vsebina pogovora ostala nespremenjena.

5.1.3 Demografska analiza

Osnovne demografske podatke sem pridobila s pomočjo krajšega anketnega vprašalnika, ki so ga sodelujoči izpolnili pred začetkom intervjuja.

Spol: V raziskavi je sodelovalo 6 žensk in 6 moških iz reorganiziranih družin. Med njimi so bili trije pari, ki živijo v izvenzakonski skupnosti in trije poročeni pari.

Starost: Povprečna starost intervjuvancev v času opravljanja intervjujev (v maju 2012) je bila 42 let. Najmlajša oseba v času intervjuja je bil moški, star 24 let. Najstarejša oseba je bil prav tako moški, star 52 let.

Izobrazba: Med intervjuvanimi osebami po izobrazbi prevladujejo tisti s končano 4-letno srednjo ali poklicno šolo, takih je namreč kar 50 % (šest oseb). Sledijo jim tri intervjuvane osebe z univerzitetno izobrazbo, dve osebi z dokončano višjo šolo in ena oseba z magisterijem.

Zaposlitveni status: V času intervjuja je bilo med intervjuvanci za nedoločen čas zaposlenih deset oseb. Ena oseba (ženska) je bila invalidsko upokojena, vendar občasno preko pogodbe še vedno dela od doma, ena oseba (moški) pa je bila trenutno brezposelna in je delala priložnostna

⁷ Imena intervjuvancev v diplomskem delu so spremenjena.

dela. Med desetimi osebami zaposlenimi za nedoločen čas je bila ena oseba (moški) samozaposlena in par, zaposlen v lastnem podjetju (d. o. o.).

Kraj bivanja: Večina intervjuvanih oseb (66,7 % oziroma 8 oseb) živi v večjem mestu. Dva para živita v Novem mestu in dva para v Ljubljani. En par živi v manjšem mestu (Šentjernej) ter en par v naselju izven mesta (v bližini Škofljice)⁸.

Predstavitev strukture družin, ki so sodelovale v raziskavi:

Družina 1: Družina šteje 5 družinskih članov. Žena ima dva otroka iz prejšnje zveze. Hči (16 let) živi pri njej, sin (19 let) pa živi pri svojem očetu. Mož ima prav tako dva otroka iz pretekle zveze, in sicer dve hčeri (18 in 24 let), ki živita pri svoji mami. Imata tudi skupnega sina (6 let). Poleg njih v družini živi še eno dekle (17 let), ki prihaja iz tujine in se izobražuje v Sloveniji.

Družina 2: Družina ima 4 člane. Partnerka ima iz pretekle zveze dva sinova, od katerih mlajši sin (25 let) živi pri njej, starejši sin (27 let) pa živi na svojem. Partner ima iz pretekle zveze hčerko (22 let), ki živi pri njem. Par skupnih otrok nima.

Družina 3: Družina šteje 4 družinske člane. Partnerka ima iz pretekle partnerske zveze dve hčerki (17 in 19 let), ki živita pri njej. Partner ima prav tako dva otroka iz pretekle zveze, in sicer dva sinova (20 in 26 let), ki živita pri svoji mami. Skupnih otrok nimata.

Družina 4: Družina šteje 3 družinske člane. Žena ima iz pretekle zveze eno hčerko (15 let), ki živi pri njej. Mož ima prav tako eno hčerko iz pretekle zveze (25 let), ki živi na svojem. Skupnih otrok nimata.

Družina 5: Družina ima 4 družinske člane. Partnerka ima iz pretekle zveze hčerko (4 leta), ki živi pri njej. Partner nima nobenega otroka iz preteklih zvez. Imata skupnega sina (1 leto in pol).

Družina 6: Družina šteje 5 družinskih članov. Žena ima iz pretekle zveze dva sinova (10 in 13 let). Mlajši sin živi pri njej, starejši sin živi pri svojem očetu. Mož ima iz pretekle zveze hčerko (17 let), ki živi pri njem. Par ima skupno hčerko (4 leta).

⁸ Vzorec, ki sem ga uporabila, je premajhen, da bi lahko zagotovila geografsko razpršenost, so pa intervjuvanci vseeno iz večjih in manjših krajev po Sloveniji.

5.2 ANALIZA

V nadaljevanju bom predstavila ugotovitve, ki sem jih pridobila s polstrukturiranimi intervjuji, in analizirala, kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah, kako se je le-ta oblikovala, kaj vpliva na njo, koliko k opravljanju družinskih opravil pripomorejo otroci in kakšna je bila delitev družinskega dela v preteklih partnerskih razmerjih oziroma družinah.

5.2.1 Samoocena delitve družinskega dela med partnerjema in zadovoljstvo z delitvijo

Moški iz reorganiziranih družin, ki so sodelovale v raziskavi, po svoji lastni oceni na dan povprečno porabijo od ene do treh ur za opravljanje družinskih opravil.

Pri dveh moških, ki sta mnenja, da žena oziroma partnerica opravi več dela, je ta čas nekoliko krajši (od ene ure do ene ure in pol). Oba menita, da bi bila lahko delitev dela v družini boljša in enakopravnejša, vendar žal trenutne okoliščine trenutno tega ne dopuščajo.

»Ja, lahko bi (več prispeval k opravljanju družinskih opravil – o. p. Umbrecht), lahko bi se to razmerje malo bolj približalo, bi bilo bolj prav ...« (Miran, 51 let).

»Če bi imel sam kdaj kaj več časa, bi še kaj več pomagal ...« (Klemen, 40 let).

Pri ostalih moških, ki pravijo, da z ženo oziroma partnerico opravita približno enako količino družinskega dela, pa je ta čas nekoliko daljši (od dve do tri ure). Vsi pravijo, da je njihov delež družinskega dela ravno pravi, in da po njihovem mnenju tudi žene oziroma partnerice ne bi morale opravljati več dela. Z delitvijo družinskega dela so zadovoljni in ne bi ničesar spreminjali.

»Meni je super. Jaz ne vidim nobenega problema, ker je delitev enakopravna in ne bi mogla biti bolj« (Gregor, 50 let).

»Ne, sigurno ne. Se mi zdi, da dela čisto dovolj ... in tudi jaz mislim, da naredim dovolj, pač tisto, kar je treba« (Andrej, 47 let).

Ženske po lastni oceni na dan povprečno porabijo od dve do štiri ure za družinska opravila, kar je nekoliko več časa, kot ga za podobna opravila dnevno porabijo moški. Zanimivo je, da so vse ženske mnenja, da je delitev družinskega dela v njihovi družini enakomerno/simetrično razdeljena in da z možem oziroma partnerjem porabita približno enako časa za družinska opravila, čeprav njihovi partnerji niso vsi enakega mnenja. Ženske so torej zadovoljne z delitvijo družinskega dela v svoji družini in ne bi ničesar spremenile. Svojim partnerjem/možem, tako ne bi »naložile« več dela, ker ga opravijo dovolj.

»Nič ne bi spremenila, ker bi se po mojem že težko izboljšalo. Preveč zahtevna pa tudi ne smem biti, že tako mislim, da imam kar srečo, ker mi fant pomaga, toliko kot mi« (Maja, 28 let).

»Sedaj dobim več pomoči. Sedaj včasih kar rečem, če mi lahko pri kakšni stvari pomaga in mu to sploh ni problem ... in potem tudi meni ni problem za kakšno tako stvar« (Urša, 34 let).

Vsi intervjuvanci so ob vprašanju, koliko ur na dan povprečno porabijo za družinska opravila, poudarili, da tega časa ne merijo v urah oziroma, da sploh niso pozorni na to, koliko časa jim takšne obveznosti vzamejo ter mi zato ne znajo oziroma ne morejo povedati točnega odgovora. Čas, ki ga namenijo različnim družinskim opravilom, se iz dneva v dan glede na druge obveznosti in na to, kaj je dejansko potrebno postoriti doma, tudi spreminja. Tako med vikendi več ur namenijo družinskim opravilom, kot so pospravljanje, likanje in preživljanje časa z otroki, med tednom pa jim največ časa vzame kuhanje in pomivanje posode.

5.2.2 Organizacija družinskega dela in z njo povezani konflikti

Intervjuvanci so povedali, da se je delitev oziroma organizacija družinskega dela v njihovi družini razvila in utrdila spontano. Delitev dela se je oblikovala na podlagi predhodnih navad obeh partnerjev in situacijske pogojenosti. Pari v reorganiziranih družinah, ki so sodelovale v raziskavi, se namreč ne dogovarjajo o delitvi dela, temveč do le-te pride samo od sebe. Nekateri so se na samem začetku partnerske zveze pogovorili o tem, kakšna so njihova pričakovanja in kakšne so njihove pretekle navade, vendar se sedaj ne dogovarjajo sproti kaj bo kdo postoril. Dogovarjanje o tako vsakdanjih stvareh, kot je delitev družinskih opravil, se jim zdi nesmiselno

in nepotrebno. Pri delitvi družinskega dela gre torej za neke vrste nenapisana pravila, ki se jih partnerji držijo in jih upoštevajo. Veliko je odvisno predvsem od trenutne situacije, se pravi od tega, kdo ima več časa za opravljanje nekih določenih opravil.

»Na začetku sva se malo pomenila o tem, kako bi bilo fajn, da bi si razdelila dela, ampak zdaj pa tega ne rabiva početi. Je kar že dogovorjeno, tako da bi lahko tudi rekel, da imava nenapisana pravila. Ampak tudi to ni tako prav dokončno dorečeno ... tudi, če je bilo zmenjeno, da bo dala ona perilo oprat, pa potem nima časa, ga dam potem brez problema jaz oprat« (Jure, 24 let).

Sama organizacija delitve dela ni pri nobenem paru nikoli povzročila večjih konfliktov. Do manjših nesoglasij je včasih seveda prišlo, saj so vsi poudarili, da do nesoglasij v paru oziroma družini vedno pride in da je to popolnoma normalno. Do manjših konfliktov je recimo prišlo zaradi splošne slabe volje ali utrujenosti, vendar se nihče ni spomnil nobenega določenega primera. Več pa jih je omenilo, da lahko do konfliktov glede tega, kaj bo oziroma kaj bi moral kdo postoriti, večkrat pride na relaciji starši–otroci.

5.2.3 Obremenjenost z družinskim delom in zahtevnost dela

Nihče izmed sodelujočih se ne počuti preobremenjeno z družinskim delom. Te obveznosti večinoma jemljejo kot del običajnega vsakdana in jih ne vidijo kot veliko obremenitev. Včasih se zgodi, da pridejo utrujeni iz službe in nimajo več volje ter energije za opravljanje raznih gospodinjskih ali drugih družinskih opravil, ali pa jim zmanjka časa, da bi postorili vse, kar bi morali oziroma kar bi si želeli.

»Ne preveč. No razen, če pridem res zelo utrujena iz službe in se mi potem ne da kuhati, ampak to se ne zgodi velikokrat« (Mateja, 43 let).

»S tem se sploh ne počutim obremenjenega ... ker ni, da bi me žena nekaj preganjala in mi tečnarila, kaj moram narediti in kdaj moram narediti. Narediva, ko imava čas ... če ga nimava, se bo pa naredilo kasneje. Se ne obremenjujeva s tem« (Andrej, 47 let).

Glede zahtevnosti dela so intervjuvanci povedali, da različnih družinskih opravil praviloma ne kategorizirajo in del/opravlil ne razvrščajo na težka in lahka dela. Kljub temu, da družinskih del ne vrednotijo na tak način, so tako ženske kot moški omenili, da težja fizična dela opravijo moški, medtem ko si ostala dela razdelijo glede na lastne preference. To pomeni, da vsak prevzame in opravi tista dela, ki se njemu zdijo »lažja« oziroma jih bolj z veseljem opravlja.

»V bistvu ne kategorizirava tako moje, tvoje, težko, lahko, ampak če se rabi pomoč, da je kaj težjega, se pomaga. Recimo na ta način, da vsak naredi tisto, kar je njemu lažje« (Helena, 46 let).

»Meni je ful dobro kuhat, njej pa ful dobro likat. Mislim, da ne opravljam bolj zahtevnih del, pač vsak naredi tisto, kar njemu paše in kar mu ni pretežko. Logično, da če je kaj bolj fizično težkega, da bom naredil sam ali pa ji bom vsaj pomagal« (Gregor, 50 let).

5.2.4 Vključenost otrok v družinsko delo

Vsi intervjuvanci so poudarili, da si želijo, da bi njihovi otroci v večji meri pripomogli k opravljanju družinskega dela. Menijo, da bi lahko otroci več pomagali predvsem pri različnih gospodinjskih opravilih. Starejši otroci občasno pomagajo pri kuhanju, pospravljanju in čuvanju mlajših otrok, mlajše otroke pa poskušajo navaditi, da pospravljajo svoje igrače in pomagajo pri lažjih gospodinjskih opravilih. Otroke sicer poskušajo aktivno vključevati v družinska dela in jih spodbujati, vendar jim to ne uspeva vedno najbolje. Nekateri jih poskušajo tudi dodatno motivirati, večinoma pa pravijo, da so za to, da otroci kaj naredijo, potrebne neprestane prošnje, prerekanje in včasih celo grožnje (na primer prepoved izhodov s prijatelji in podobno). Predvsem pri mlajših otrocih poskušajo starši na zabaven način prikazati opravljanje raznih opravil, da bi jih na to navadili in jih že od majhnega naučili, da morajo pospravljati za sabo in pomagati staršem pri drugih opravilih.

»Spodbujava jih, samo včasih to ni dovolj. Super bi bilo, če bi otroci tudi sami od sebe kdaj kaj naredili, ampak ... saj veš, kako je to, da ne gre vse tako idealno kot bi si želeli. Pa tudi danes jih je težko motivirati« (Klemen, 40 let).

»... kar se otrok tiče, se mi zdi, da sem za starejše mogoče kar malo zamudila, da bi jih morala več naučiti in jim kot samoumevno to predstaviti, da pomagajo. Vidim, da se pri mlajšem dosti bolj trudim, da bi ga naučila raznih stvari in ga vključujem ...« (Simona, 48 let).

5.2.5 Delitev družinskega dela v preteklih partnerskih zvezah/družinah

Zanimalo me je tudi, kako se delitev dela v reorganiziranih družinah razlikuje od delitve oziroma organizacije družinskega dela v prejšnjih partnerskih zvezah/družinah, ki so bile v vseh primerih klasične nuklearne družine.

Dva moška sta v prejšnji družini večino družinskega dela opravila sama, ker je tako nanesla situacija in ženi zaradi službe nista imeli veliko časa za dom in družino. Omenila sta, da se jima to ni zdelo prav, saj sta imeli ženi premajhno vlogo v družini na sploh in sta s sedanjo delitvijo dela veliko bolj zadovoljna. Kot razlog za dobro delitev družinskega dela v sedanji družini sta izpostavila drugačne okoliščine, kot so večja pripravljenost žene za opravljanje družinskih del in tudi dejstvo, da žena ni toliko zaposlena s službo.

»V prejšnji zvezi je bila partnerka bolj malo doma, tako da sem večino stvari opravil sam. Zdaj je vse bolj enakomerno razdeljeno, ker smo več skupaj ...« (Andrej, 47 let).

Pri enem moškem je bilo v prejšnji zvezi tako, da je vse družinsko delo padlo na ženo, ker je imel sam veliko obveznosti v službi. V neenakomerni delitvi dela v prejšnji družini je tudi on videl problem in se zato v sedanji zvezi bolj trudi in si vzame več čas, da pomaga.

»Ko sem bil v prejšnji zvezi, sem še postavljaj na noge svojo firmo in sem bil izredno zaposlen in nisem imel časa za nič ... to mi je tudi bivša žena zelo zamerila in vem, da ji ni bilo fajn in zato sem se tudi zdaj veliko bolj potrudil okoli tega, ampak še vedno ni čisto tam tam« (Klemen, 40 let).

Vidimo lahko torej, da se vsem moškim, ki so imeli v prejšnji družini asimetrično razdeljeno družinsko delo, ne glede na to ali so več dela opravili oni sami ali njihova žena, takšna delitev ni

zdela najboljša. Vsi so mnenja, da je delitev dela v sedanji družini veliko bolj enakomerna in zaradi tega tudi veliko boljša. Za enega izmed intervjuvancev je to prva resna partnerska zveza, vendar je prav tako mnenja, da si je potrebno delo med partnerjema kar se da enakomerno razdeliti.

Moška, ki sta bila že v preteklih zvezah vajena opravljati različna družinska dela, jih opravljata tudi sedaj v reorganizirani družini. Delitev dela sta torej že prej dojemala kot enakovredno in jo še vedno percipirata tako.

»Tam nekje enako je bilo, približno enako. Jaz sem delal približno toliko kot bivša žena, se pravi nekje toliko kot delam zdaj. Pač neke navade se tako ali tako prenesejo iz prejšnje zveze v to sedanjo in tako sem bil navajen že od prej ...« (Gregor, 50 let).

Zanimivo se mi zdi dejstvo, da so vse ženske močno poudarile, da je delitev družinskega dela sedaj veliko bolj simetrična kot je bila v prejšnji partnerski zvezi ali družini. Nekatere so tudi povedale, da je bilo ravno dejstvo, da so v prejšnji družini morale za vse skrbeti same, eden izmed glavnih povodov in razlogov za prekinitev prejšnjega partnerskega razmerja ali zakona. Ženske so tako sedaj hvaležne za sodelovanje svojih partnerjev pri raznih opravilih in jih odkrito pohvalijo ter jim pripišejo veliko zaslug za pomoč, saj njihovo participacijo vidijo kot velik napredek v primerjavi s stanjem delitve družinskega dela v prejšnji partnerski zvezi. Kot razlog za bolj enakomerno delitev dela so navedle predvsem izkušnje iz preteklih partnerskih zvez/družin ter drugačne navade in osebne karakteristike partnerja/moža.

»... tako, da je razlika v tem, da ima sedanji partner drugačne navade. Z drugimi navadami je bil že vzgojen, se pravi, drugačne navade je imel, že ko sva se spoznala. Pa tudi po značaju je zelo drugačen, tako da ... sedaj dobim veliko več pomoči, to sploh ni za primerjati« (Katja, 46 let).

»Saj zato sem se ločila, ker pač nisem bila zadovoljna s tem kako so bile stvari razdeljene prej. Bi rekla, da se tega sploh ne da primerjati, ker je bilo prej čisto drugače, ker sem morala vse delati sama. Sedaj je razlika pač ta, da je ob meni drug in drugačen človek, ki ima drugačne navade in je celotna zadeva čisto drugačna« (Helena, 46 let).

5.2.6 Analiza odgovorov anketnega vprašalnika

Večina intervjuvancev (10 oseb oziroma 83 %) je v intervjujih odgovorila, da imajo družinsko delo s svojim partnerjem/partnerico ali možem/ženo enakovredno razdeljeno ter da oba opravita približno enako količino dela, kar naj bi pomenilo, da v večini reorganiziranih družin prevladuje simetrični vzorec delitve družinskega dela. S pomočjo anketnega vprašalnika o delitvi dela v družini sem želela to preveriti, saj Švabova (glej Švab 2001) opozarja, da se spremembe v delitvi družinskega dela odvijajo predvsem v miselnosti in v percepciji posameznikov in se to ne odraža močno v dejanski delitvi vlog. Sklepali bi torej lahko, da delitev dela v reorganiziranih družinah ni tako simetrična, kot se to kaže v odgovorih intervjuvancev. Pari delitev dela v svojih družinah sicer dojemajo kot enakovredno, vendar dejansko stanje opravljanja družinskih opravil ni tako, saj je prepričanje o občutno večji oziroma celo enakopravni vključenosti moških v družinska opravila napačno.

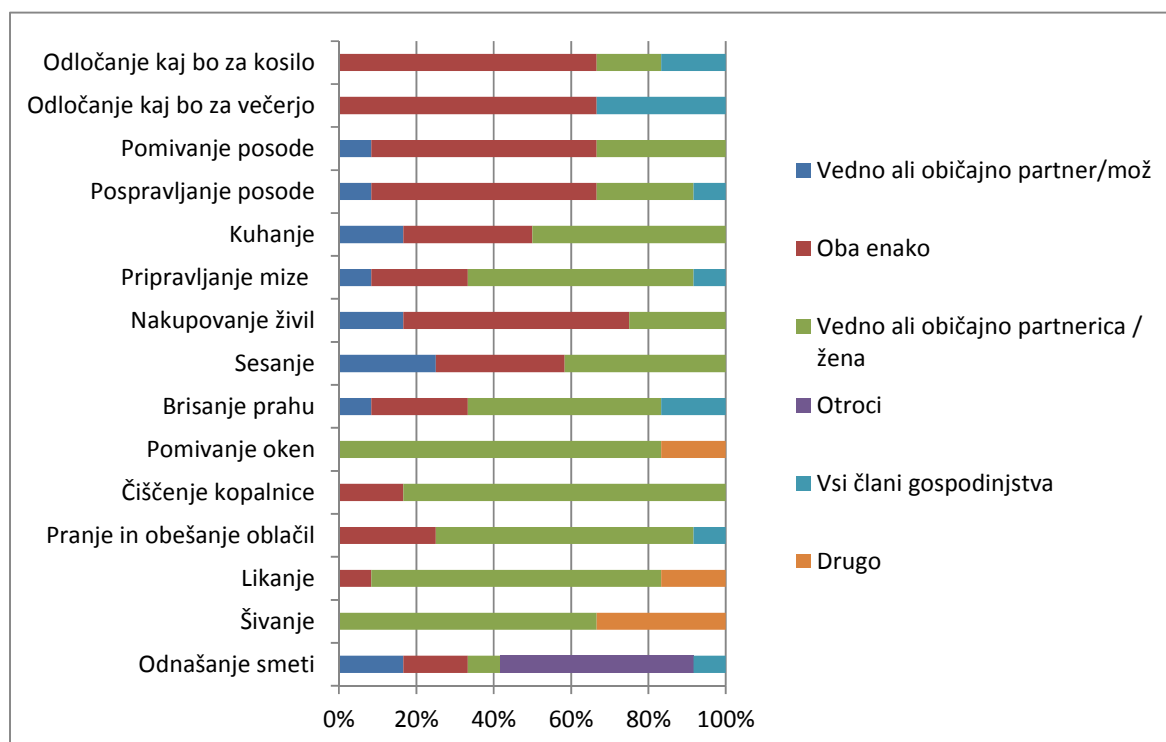
Kot sem že omenila, je družinsko delo širok koncept, ki sega na več področij vsakdanjega delovanja družine. Družinsko delo se deli na gospodinjsko delo, skrb za otroke, finančna in upravno-administrativna dela, tehnična opravila, odnosno delo in sorodniško delo (Švab 2001, 144–145). Različna družinska opravila sem tako razdelila na prej omenjene kategorije in sodelujoče povprašala o tem, kdo v njihovi družini običajno opravlja naštetih dela/opravila.

5.2.6.1 Gospodinjska dela

Gospodinjska opravila zavzemajo velik del družinskega dela in jih v večji meri opravljajo ženske (Černigoj Sadar 2000), kar je potrdila tudi moja analiza. Vidimo lahko, da med opravila, ki so skorajda izključno v rokah žensk, spadajo pomivanje oken, čiščenje kopalnice, pranje in obešanje oblačil, likanje in šivanje (gre za manjše popravke na oblačilih, kot so šivanje gumbov in podobno). Poleg omenjenih del so ženske večinoma zadolžene tudi za kuhanje, pripravljanje mize pred obroki, sesanje oziroma pomivanje tal in brisanje prahu. Glede na dane odgovore lahko vidimo, da opravil, ki bi jih vedno ali običajno opravljali izključno moški, praktično ni. Trije moški so »zadolženi« za nakupovanje živil, dva pa za sesanje ali pomivanje tal in nakupovanje živil. Delež moških, ki bi vedno ali običajno opravljali kakšno izmed gospodinjskih opravil, je

tako izredno majhen. Je pa nekaj del, ki si jih partnerja precej enakomerno razdelita. To je odločanje, kaj bo za kosilo, odločanje, kaj bo za večerjo, pomivanje in pospravljanje posode ter nakupovanje živil (glej Graf 5.1).

Graf 5.1: Delitev gospodinjskih del/opravlil

Otroci pri opravljanju gospodinjskih del nimajo večje vloge, saj je edino opravilo, ki ga opravljajo v večjem številu, odnašanje smeti. Poleg tega otroci sodelujejo pri odločanju, kaj bo za večerjo, v dveh primerih pa so zadolženi za brisanje prahu. Rezultati se ujemajo z odgovori, ki so jih sodelujoči podali v intervjujih, saj so vsi poudarili, da so njihovi otroci premalo vključeni v družinska opravila, in da ne pomagajo toliko kot bi si želeli. Kljub temu, da jih poskušajo aktivno vključevati in spodbujati k temu, da bi pomagali pri družinskih opravilih, otroci ne pokažejo posebnega navdušenja in motivacije.

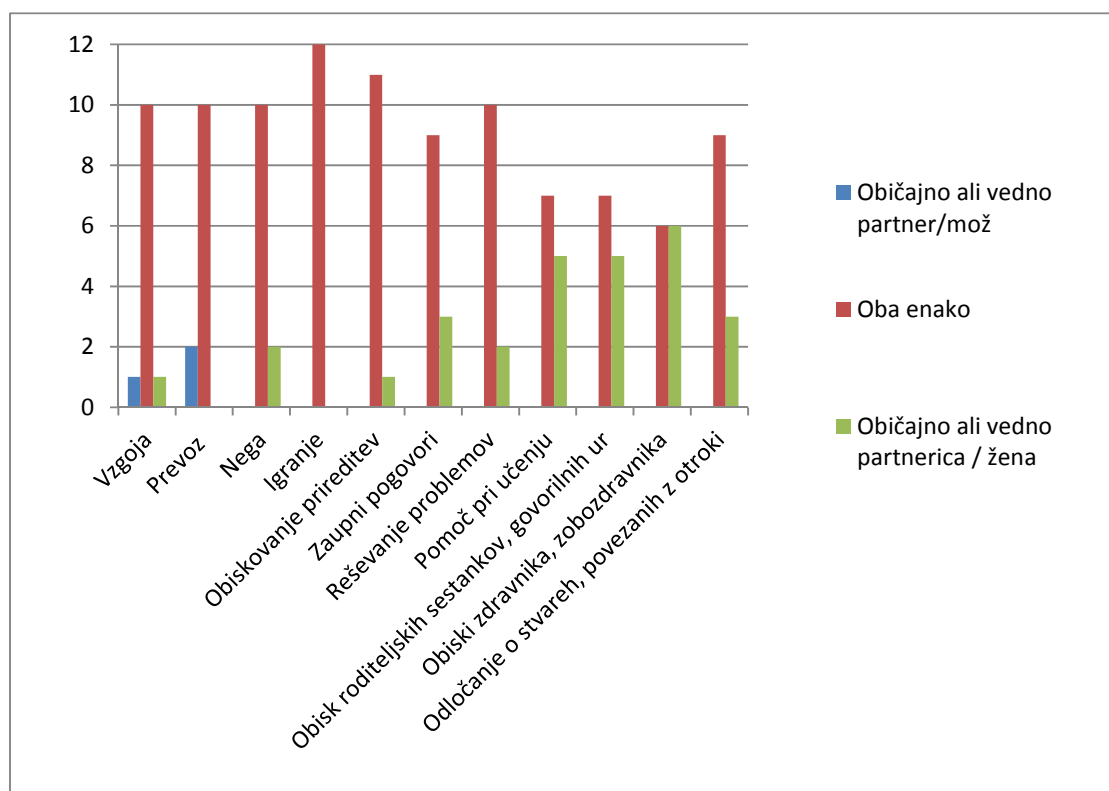
Najmanjše gospodinjske pomočnice ni pogost pojav v družinah, ki so bile zajete v raziskavo, saj tujo pomoč pri opravljanju gospodinjskih opravil uporablja le en par. Pomočnica pomije okna in zlika oblačila, ostala gospodinjska dela pa večinoma opravi partnerica/žena.

Na podlagi analize odgovorov sem prišla do ugotovitve, da večino rutinskih in časovno bolj obremenjujočih del, ki jih je potrebno opravljati na vsakodnevni ravni, opravijo ženske. Moški jim pri nekaterih opravilih pomagajo oziroma si oba partnerja delo razdelita, sami pa niso zadolženi za veliko gospodinjskih del/opravlil.

5.2.6.2 Skrb za otroke

Drugi sklop družinskih del zajema skrb za otroke. Rezultati so pokazali, da veliko opravil, ki so povezana z otroki, partnerja opravljata skupaj oziroma si jih enakovredno razdelita (glej Graf 5.2).

Graf 5.2: Delitev skrbi za otroke

Kljub temu pa lahko vidimo, da imajo ženske v reorganiziranih družinah večjo vlogo pri skrbi za otroke. Moški se radi vključujejo v aktivnosti, ki so bolj prijetne in spadajo pod prostočasne dejavnosti, kot so prevoz, obiskovanje prireditvev in igranje. Ženske pa prevzamejo bolj

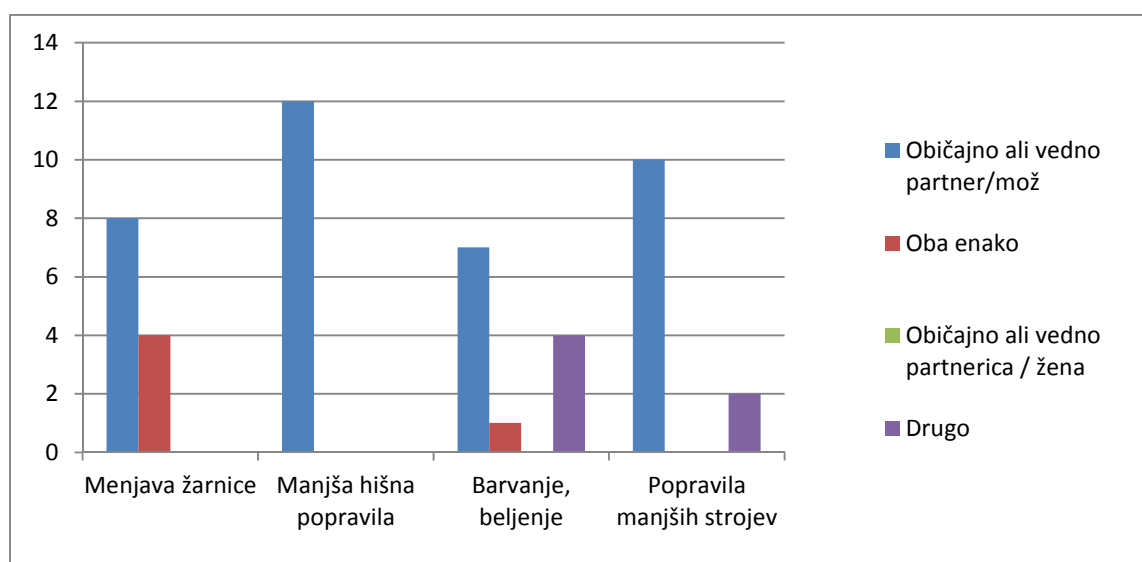
»neprijetne« naloge, kot so obiski zdravnikov, govorilnih ur, pomoč pri učenju in podobno. Največja uravnoteženost med partnerjema je vidna pri igranju, obiskovanju prireditev, vzgoji, negi in reševanju problemov, ki jih imajo otroci.

Zelo zanimiva se mi zdi ugotovitev, da ženske velikokrat aktivno prevzamejo vlogo socialne matere in skrbijo za otroke svojih partnerjev, medtem ko moški odločitve, povezane z otroki svojih partneric, prepustijo njim in se v vzgojo, odločanje in druge zadeve ne želijo »vmešavati«.

5.2.6.3 Vzdrževalna dela in popravila

Sledila so vprašanja o delitvi vzdrževalnih del oziroma popravil. Že v intervjujih so vsi omenili, da so za fizična dela in popravila v večini primerov odgovorni moški. Tako kot sem pričakovala, so slednje potrdili tudi odgovori, ki sem jih pridobila s pomočjo anketnega vprašalnika. Moški so namreč tisti, ki so zadolženi za manjša hišna popravila in popravila manjših hišnih strojev (glej Graf 5.3).

Graf 5.3: Delitev vzdrževalnih del/popravil

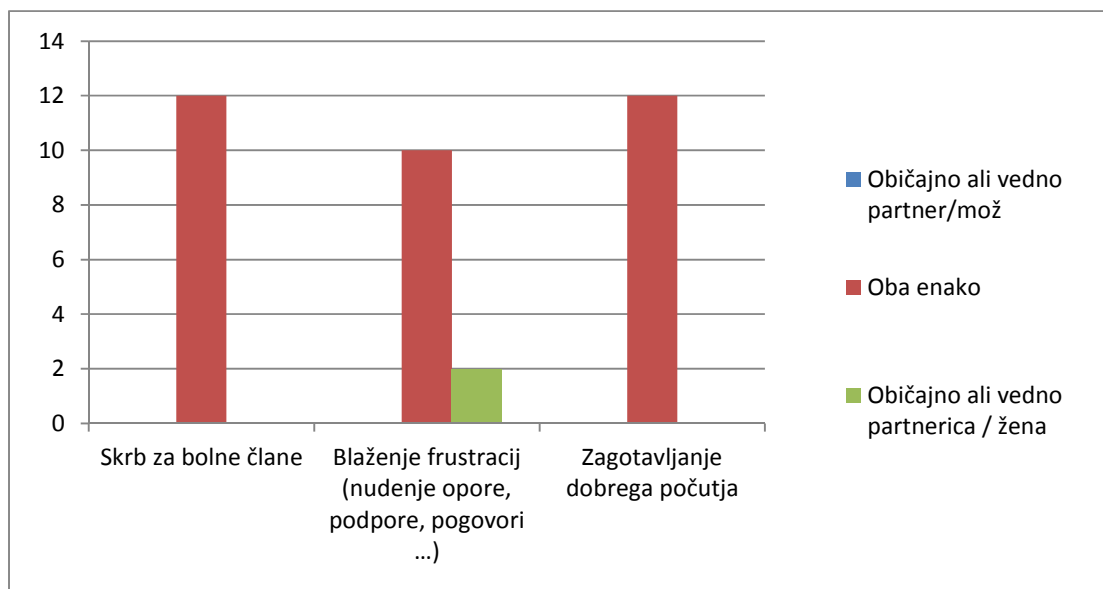
Med opravili izstopa le menjava žarnice, kar včasih naredijo tudi ženske same, vendar to ne spada med zahtevnejša dela.

Pri barvanju, beljenju in popravilih manjših strojev pa nekateri intervjuvanci delo (v manjšem številu) zaupajo nekomu drugemu, praviloma strokovnjaku s tega področja.

5.2.6.4 Negovalno in odnosno delo

Avtorji (glej Coltrane 2000 in Švab 2001) poudarjajo, da negovalno in odnosno delo še vedno v veliki meri opravljajo ženske, vendar so odgovori intervjuvancev pokazali drugače (glej Graf 5.4).

Graf 5.4: Delitev odnosnega dela

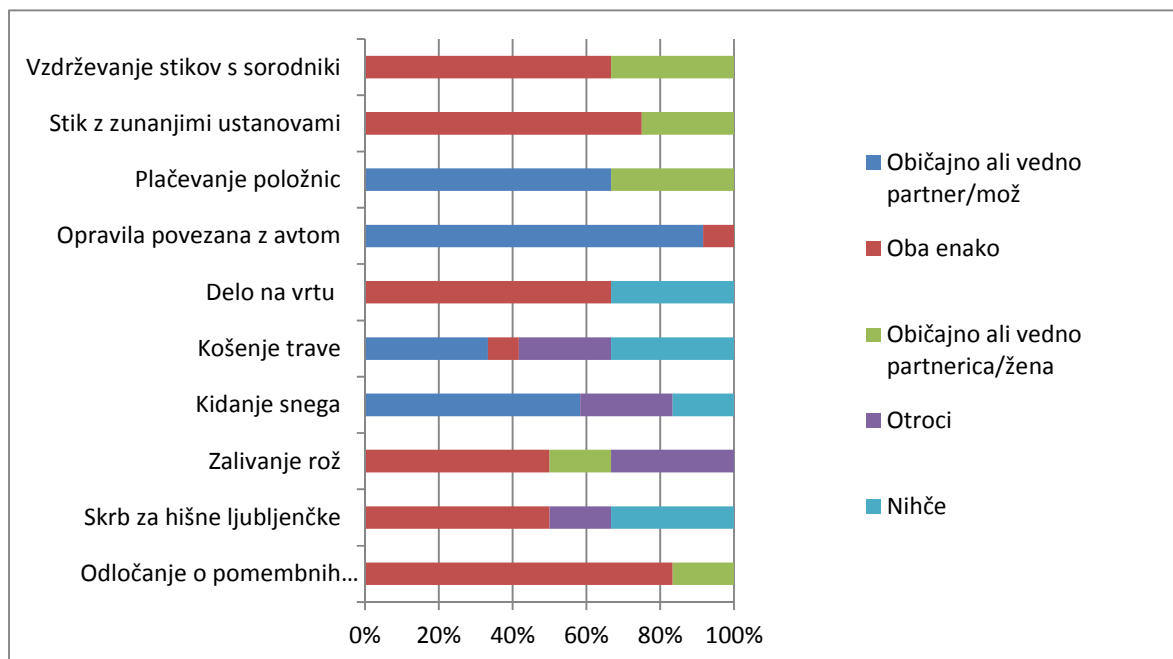
Delitev negovalnega in odnosnega dela v reorganiziranih družinah, ki so bile zajete v raziskavo, je med partnerjema razdeljena zelo simetrično. Oba partnerja namreč skrbita za bolne člane, zagotavljata dobro počutje vseh članov v družini in sta vsem članom družine na voljo za blaženje frustracij, nudenje opore, pogovore itd.

Povprašala sem tudi o tem, kdo v družini skrbi za starejše člane, v primeru, da v istem gospodinjstvu živijo še partneričini/ženini ali partnerjevi/moževi starši. Odgovori so pokazali, da med intervjuvanimi pari ni nobene takšne družine.

5.2.6.5 Ostala družinska dela/opravila

V zadnjem sklopu vprašanj sem povprašala o delitvi ostalih del oziroma opravil, ki so v vsakdanjem družinskem življenju precej pogosta in nujna (glej Graf 5.5).

Graf 5.5: Delitev ostalih del/opravil

Kar nekaj del partnerja opravljata skupaj, kot je na primer vzdrževanje stikov s sorodniki, stik z zunanjimi ustanovami (banka, pošta itd.), odločanje o pomembnih stvareh (na primer nakup avtomobila, večjega pohištva ali odločanje o počitnicah) in delo na vrtu. Zanimivo je, da je v tistih primerih, ko partnerja zgoraj naštetih opravil ne opravljata skupaj oziroma opravila niso enakovredno razdeljena med obema partnerjema, za njih zadolžena ženska.

Tudi skrb za hišne ljubljence (v primeru da jih imajo) in zalivanje rož je precej simetrično razdeljeno med oba partnerjema. V dveh družinah imajo manjšo vlogo tudi otroci, ki so zadolženi za pomoč pri omenjenih dveh opravilih.

Najbolj izrazito opravilo, ki ga vedno ali običajno opravljajo moški, je pranje avtomobila in vse ostale obveznosti, ki so povezane z avtomobilom. Poleg tega so moški bolj pogosto zadolženi za

plačevanje položnic, kidanje snega in košenje trave. Moškim pri košenju trave in kidanju snega (v majhnem številu) pomagajo tudi otroci.

Kot lahko vidimo, je analiza rezultatov, ki sem jih pridobila s pomočjo anketnega vprašalnika, potrdila, da ženske v večji meri opravljajo rutinska, kontinuirana dela, ki so nujna, da družina sploh funkcionira (Rener in drugi 2008), moški pa se odločajo za bolj specifična dela, ki vključujejo manj napora, načrtovanja, ter so zato manj rutinska in bolj prijetna (Hochschild v Švab 2001, 125).

Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah torej še zdaleč ni razdeljena tako simetrično, kot to dojemajo intervjuvanci. Odgovori, ki so jih podajali v intervjujih, in odgovori, ki so jih podali v anketnem vprašalniku, se namreč ne ujemajo. To pomeni, da obstaja precej velika razlika med percepcijo delitve družinskega dela in dejansko delitvijo družinskega dela med partnerjema.

6 RAZPRAVA

V teoretičnem delu diplomskega dela sem prišla do ugotovitve, da je družinsko delo močno spolno determinirano (Coltrane 2000; Oakley 2000; Jogan 2001 in Švab 2001). Raziskave kažejo, da so domača opravila med partnerjema večinoma razdeljena asimetrično in da so ženske tiste, ki v družinah opravljajo več družinskega dela (Coltrane 2000). V poznomodernih družbah se na področju družinskega življenja sicer odvijajo številne spremembe, vendar za slovenski prostor velja, da se delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah bistveno ne razlikuje od delitve dela v klasičnih nuklearnih družinah (Pesjak 2011, 169). Tudi v tuji literaturi (glej Ganong in Coleman 1994) naletimo na predpostavko, da je delitev dela v novonastalih družinskih skupnostih prav tako segregirano oziroma tradicionalno razdeljena kot v ostalih družinskih oblikah. Na drugi strani pa so avtorji, ki trdijo, da je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah zaradi preteklih izkušenj in nujnosti dogovarjanja razdeljena bolj integrirano kot v klasičnih nuklearnih družinah.

Ženske in večina moških, ki so sodelovali v raziskavi, delitev družinskega dela v svoji družini sicer percipira kot simetrično, vendar so v reorganiziranih družinah ženske še vedno tiste, ki opravijo več družinskega dela, kar pomeni, da je dejanska delitev družinskega dela asimetrična. Razlog za to, da partnerja delitev dela vidita kot integrirano, bi lahko iskali v tem, da je delitev dela v sedanjih reorganiziranih družini bolj enakovredno razdeljena kot je bila v prejšnji družini. Ženske so tako zadovoljne, ker od partnerjev dobijo več pomoči, kot so jo dobile od bivših partnerjev. Kljub temu, da moški ne opravi enake količine dela kot ženska, opravi veliko več dela kot prejšnji partner in ima zato ženska občutek, da moški naredi veliko več, oziroma da naredi vsaj toliko kot ona. Ženske so tako vesele kakršne koli pomoči, saj je v prejšnji partnerski zvezi/družini niso bile deležne.

Ta pojav Hochschildova (glej Hochschild 2003) poimenuje koncept ekonomije hvaležnosti. Ženske so namreč zadovoljne, ker se moški odzovejo, ko same potrebujejo pomoč. Moški ima tako neke vrste vlogo pomočnika, ki razbremeni žensko, kar posledično vodi do tega, da ženske delitev družinskega dela dojemajo in ocenjujejo kot enakovredno razdeljeno, čeprav temu ni popolnoma tako. Poleg tega ženske po navadi avtomatsko ponotranjijo tradicionalno delitev vlog

in se jim tako le-ta zdi neproblematična in jo dojemajo kot simetrično, čeprav same vložijo več časa in truda v opravljanje različnih družinskih opravil.

Nekateri avtorji (Guisinger, Cowan in Schulberg v Ganong in Coleman 1994, 65) poudarjajo, da lahko najbolj izrazito asimetrično delitev družinskega dela najdemo pri družinah, kjer je ženska biološka mati otroka ali več otrok, oče pa je socialni starš, se pravi očim. Par nima skupnih otrok, v primeru, da ima moški otroke iz prejšnje zveze, pa le-ti ne živijo pri njem.

Med pari, ki so sodelovali v raziskavi, sta bili dve takšni družini, vendar odgovori intervjuvancev ne kažejo na to, da bi bila delitev družinskega dela v omenjenih dveh družinah bolj izrazito asimetrična kot v drugih reorganiziranih družinah.

Delitev družinskega dela se praviloma oblikuje zdravo razumsko. Če ima en partner zaradi zaposlitve ali drugih obveznosti manj časa, bo moral drug partner nekoliko več pripomoči k opravljanju družinskih opravil. To pomeni, da je čas eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na organizacijo in delitev družinskega dela (Coltrane 2000 in Švab 2001).

Ugotovitev, da si partnerja družinska opravila razdelita na podlagi navad, lastnih preferenc in časa, ki ga imata na razpolago, se mi zdi popolnoma logična in tudi potrjuje ugotovitve iz že opravljenih raziskav (Rener in drugi 2008, 81).

Tako je tudi v reorganiziranih družinah, ki so bile vključene v raziskavo. Intervjuvanci so povedali, da se je delitev družinskega dela v njihovi družini utrdila spontano, na podlagi navad in izkušenj iz preteklih zvez, karakteristik obeh partnerjev in situacijske pogojenosti. Dojemanje o delitvi družinskega dela v reorganiziranih družinah tako v večji meri ostane nespremenjeno oziroma se v reorganizirano družino prenese iz predhodnih partnerskih zvez in družin. Če so bili moški že v preteklih razmerjih vajeni opravljati družinsko delo, ga v razmeroma enaki meri opravljajo tudi sedaj. Tisti moški, ki v preteklih razmerjih delitve dela niso videli kot enakovrednega, pa si za to prizadevajo v novi družini in po njihovih besedah poskušajo več prispevati k opravljanju družinskega dela.

Kljub temu, da naj bi bilo v reorganiziranih družinah nujno dogovarjanje o različnih aspektih vsakdanjega življenja, med katere spada tudi delitev družinskih opravil (Coltrane 2000), sem na

podlagi odgovorov ugotovila, da temu ni nujno tako. Pari se namreč ne dogovarjajo o tem kaj bo kdo postoril, pospravil itd. Nekateri so se na začetku partnerske zveze pogovorili o tem, kakšna so njihova pričakovanja in kakšne so njihove pretekle navade, vendar so se s časoma nehali pogovarjati in dogovarjati o teh zadevah, saj se jim le-to zdi nekaj popolnoma vsakdanjega. Pri delitvi družinskega dela so se izoblikovala neke vrste nenapisana pravila, ki se jih držijo vsi člani družine. Pravila pa vseeno niso strogo določena in je delitev del velikokrat odvisna tudi od same situacije, se pravi od tega, kdo ima trenutno več časa in volje za opravljanje določenih družinskih opravil.

Organizacija delitve dela ni pri nobenem paru nikoli povzročila večjih konfliktov ali pa se pari takšnih konfliktov ne spomnijo. Nihče mi namreč ni znal opisati konkretne situacije, do katere je prišlo zaradi nestrinjanja v delitvi družinskega dela. Povedali so, da do manjših nesoglasij seveda pride v vsaki partnerski zvezi, vendar je to velikokrat posledica utrujenosti in slabe volje. Da pri delitvi družinskega dela v reorganiziranih družinah ne prihaja do konfliktov med partnerjema, je lahko posledica tega, da sta v večini primerov oba partnerja zadovoljna z delitvijo dela in da trenutnega stanja ne bi spreminjala. Menim, da bi v nasprotnem primeru, ko bi med partnerji vladalo nezadovoljstvo z delitvijo družinskih del in opravil, zagotovo prihajalo do različnih nesoglasij in konfliktov.

Respondenti se z družinskim delom ne čutijo preveč obremenjene in prav tako družinskih del ne kategorizirajo glede na težavnost, kar pomeni, da vsak opravi tisto delo, ki se mu zdi lažje. To bi lahko bil tudi eden izmed razlogov, da ne prihaja do večjih konfliktov glede delitve družinskega dela, saj si partnerja delo razdelita tako, da vsak poskrbi za tista opravila, ki se njemu zdijo bolj enostavna in jih zato tudi raje opravlja.

Ugotovitev, da se intervjuvanci ne počutijo obremenjene z družinskim delom, me je nekoliko presenetila, saj raziskave (glej Šadl 2006) kažejo, da je vedno več žensk preobremenjenih z družinskim delom, in da jim primanjkuje časa, da bi postorile vse, kar je potrebno.

Eden izmed razlogov zakaj intervjuvanci pravijo, da niso obremenjeni z družinskim delom, bi bilo lahko dejstvo, da družinsko delo vidijo kot »normalen« in samoumeven del njihovega vsakdana in ga zato ne dojemajo kot dodatno obremenitev. Drugi razlog pa bi mogoče lahko našli

v tem, da na opravljanje družinskega dela gledajo nekoliko drugače, saj gre že za njihovo drugo družino in se zaradi tega pri vsakdanjih vidikih družinskega življenja, kamor spada tudi družinsko delo, bolj potrudijo in ne izražajo nezadovoljstva, ker ne želijo vzbuditi konfliktov s svojim partnerjem ali partnerico.

Pričakovala sem, da bodo imeli otroci večjo vlogo pri opravljanju družinskih opravil, saj naj bi otroci v reorganiziranih družinah opravili več družinskega dela kot otroci v drugih družinskih oblikah (Demo in Acock v Pesjak 2011, 107), vendar so odgovori pokazali drugače. Otroci po besedah svojih staršev (pre)malo pripomorejo k družinskih opravilom in v njih niso aktivno vključeni, čeprav jih starši spodbujajo in si prizadevajo za to, da bi jim otroci več pomagali. Starši nezanimanje in nesodelovanje pripisujejo dejstvu, da otroci enostavno ne želijo opravljati družinskih opravil, ker se jim ne zdijo pomembna, prav tako pa ne vedo, kako bi otroke motivirali. Pravijo tudi, da je napaka v njih samih, ker niso otrok že dovolj zgodaj navadili na pospravljanje in druga opravila.

Menim, da je največji problem pri tem, da otroci ne želijo opravljati ali pomagati pri družinskih opravilih, ravno njihova nezainteresiranost. Otroci bi v svojem prostem času raje počeli kaj drugega, kot pa pospravljali, sesali, pomivali posodo itd. V primeru, da starši svojih otrok ne navadijo oziroma ne naučijo dovolj zgodaj, da je sodelovanje pri družinskih opravilih obvezno, se otrokom zdi samoumevno, da sami ne rabijo pospravljati. Zato je dobro, da se otroke že od majhnega navaja in uči, da je pomoč staršem pri opravljanju družinskih opravil pomembna in pričakovana. Velik poudarek pri učenju je tudi na motivaciji otrok, kjer lahko po mojem mnenju že enostaven sistem nagrajevanja⁹ otroke aktivno spodbudi k temu, da bodo sami začeli opravljati različna družinska opravila.

V nadaljevanju me je zanimalo tudi kakšna je bila delitev družinskega dela v prejšnjih partnerskih zvezah/družinah.

⁹ Na primer dovoljenje za gledanje večernih risank za mlajše otroke in dovoljenje za izhod s prijatelji za starejše otroke ipd.

Ugotovila sem, da se vsem moškim, ki so imeli v prejšnji družini asimetrično razdeljeno družinsko delo, to ni zdelo najboljše in so mnenja, da je delitev družinskega dela v sedanji družini veliko bolj enakomerna in zaradi tega veliko boljša. Dva moška sta bila v preteklosti nezadovoljna z delitvijo družinskega dela, saj sta morala v prejšnji družini nameniti veliko več časa družinskim opravilom, ker sta bili ženi zaradi službenih obveznosti večino časa odsotni. Eden izmed intervjuvancev je omenil, da v prejšnji družini ni veliko pripomogel k družinskim opravilom, ker za to enostavno ni imel časa, vendar se sedaj veliko bolj potrudi in si vzame čas za to, da pomaga partnerici. Tudi izsledki tujih raziskav (glej Beblo in Solaz 2011) potrjujejo, da moški v »novi«, se pravi v reorganizirani družini, namenijo več časa opravljanju različnih družinskih opravil. Moška, ki sta delitev družinskega dela v prejšnji družini opisala kot simetrično, pa sta bila s takšnim stanjem zadovoljna in delitev družinskega dela tudi v sedanji družini percipirata kot enakovredno.

Zanimivo se mi zdi dejstvo, da so vse ženske poudarile, da je delitev družinskega dela sedaj, v reorganizirani družini, veliko bolj simetrična kot je bila v njihovi prejšnji partnerski zvezi/družini. Raziskave namreč kažejo, da se količina družinskega dela, ki ga v družini opravijo ženske, v prehodu iz klasične nuklearne v reorganizirano družino, skoraj da ne spremeni (Beblo in Solaz 2011). Kljub temu ženske svoje sedanje partnerje močno pohvalijo in njihovo participacijo pri opravljanju različnih družinskih opravil vidijo kot velik napredek v primerjavi s stanjem delitve družinskega dela v prejšnji partnerski zvezi/družini. Poudarile so, da je po njihovem mnenju najpomembnejši razlog za bolj enakomerno delitev dela dejstvo, da imajo sedaj ob sebi drugačnega partnerja, ki ima drugačen karakter. Pomembne pa se jim zdijo tudi izkušnje iz preteklih partnerskih zvez oziroma družin.

Če bolj podrobno pogledamo, kako so v reorganiziranih družinah razdeljena družinska dela/opravila, lahko vidimo, da je delitev daleč od simetrične. Kot sem že omenila, se družinsko delo deli na gospodinjsko delo, skrb za otroke, finančna in upravno-administrativna dela, tehnična opravila, odnosno delo in sorodniško delo (Švab 2001, 144–145).

Raziskave kažejo, da so gospodinjska opravila, ki zavzemajo velik del družinskega dela, izrazito v domeni žensk (Černigoj Sadar 2000). Tudi moja analiza je pokazala, da večino gospodinjskih

del še vedno opravijo ženske. Opravila, ki so skorajda izključno v rokah žensk, so pomivanje oken, čiščenje kopalnice, pranje in obešanje oblačil, likanje in šivanje. Poleg omenjenih del so ženske večinoma zadolžene tudi za kuhanje, pripravljanje mize pred obroki, sesanje oziroma pomivanje tal in brisanje prahu. Glede na dane odgovore lahko vidimo, da opravil, ki bi jih vedno ali običajno opravljali izključno moški, skoraj da ni. Otroci pri opravljanju gospodinjskih del nimajo večje vloge, saj je edino opravilo, ki ga opravljajo v večjem številu, odnašanje smeti.

Ženske so torej zadolžene za večino rutinskih in časovno bolj obremenjujočih del, ki jih je potrebno opravljati na vsakodnevni ravni. Moški jim pri teh opravilih pomagajo oziroma si oba partnerja delo razdelita, sami pa niso zadolženi za veliko gospodinjskih del.

Najemanje gospodinjske pomočnice, ki bi ženskam pomagala pri skrbi za družino in dom ni pogost pojav v reorganiziranih družinah, ki so bile zajete v raziskavo. Zunanjo oziroma tujo pomoč pri opravljanju gospodinjskih opravil uporablja le en par.

Najem delovne sile drugih žensk, se pravi pomočnic, je po navadi zasilni izhod in prilagoditvena strategija na obstoječo situacijo (Šadl 2004). Kljub temu, da se je povpraševanje po plačanem domačem delu v razvitih Evropskih državah v zadnjih desetletjih močno povečalo, pri nas še vedno prevladuje pomoč, ki jo nudijo neformalni viri, kot so sorodniki in prijatelji (Ule in Kuhar 2003 in Šadl 2006). Menim, da je razlog za to tudi prepričanje velikega števila žensk, da bi najem gospodinjske pomočnice pomenil, da sama ne zna ustrezno in zadovoljivo poskrbeti za svojo družino, kar bi posledično kazalo na to, da ni dobra gospodinja. Najem gospodinjske pomočnice bi lahko tako pomenil nezmožnost ženske, da opravlja neko temeljno vlogo, ki ji je pripisana – vlogo žene in matere.

Pri skrbi za otroke si partnerja dela/opravila razdelita razmeroma enakovredno, vendar lahko še vedno opazimo, da imajo ženske nekoliko večjo vlogo pri skrbi za otroke kot moški. Največja »uravnoveženost« med partnerjema je vidna pri igranju, obiskovanju prireditev, vzgoji, negi in reševanju problemov, ki jih imajo otroci, kar sem pričakovala, saj tudi že obstoječe raziskave razkrivajo, da si moški želijo bolj aktivno sodelovati pri negi in vzgoji svojih otrok (Lamb v Sullivan 2004, 214).

Odgovori so pokazali, da na odnos med socialnimi starši in otroki vpliva trajanje partnerske zveze in starost otrok. V družinah, kjer sta partnerja že dolgo skupaj (več kot 10 let) in so otroci od majhnega odraščali s socialno mamo ali socialnim očetom, sta vzgojo in odločitve, povezane z otroki, večinoma prevzela tako biološki starš kot tudi socialni starš. V primeru, da sta partnerja v zvezi manj časa (do 5 let) in/ali so otroci že starejši (nad 15 let), pa vzgojo in pomembnejše odločitve prevzame biološki starš. Sklepamo lahko torej, da daljša kot je partnerska zveza, bolj aktivno socialne mame in socialni očetje sodelujejo v vlogi starša, saj se s časom med družinskimi člani razvijajo bolj tesni in ljubeči odnosi. Ugotovila sem tudi, da je vključenost socialnega starša v vzgojo in vsa ostala družinska dela, ki so povezana z otroki, večja pri mlajših otrocih in manjša pri starejših.

Zanimiva se mi zdi ugotovitev, da ženske velikokrat aktivno prevzamejo vlogo matere in skrbijo za otroke svojih partnerjev, medtem ko moški vzgojo in odločitve, povezane z otroki svojih partneric, v večji meri prepustijo njim in se v to ne želijo »vmešavati«. Ta pojav bi si lahko razlagali s pomočjo koncepta ideologije materinstva, ki vključuje skrb za dom in družino, kamor spadajo partner in vsi drugi družinski člani (Rener in drugi 2008, 95). Ženske v reorganiziranih družinah tako nekako kar podzavestno prevzamejo skrb tudi za partnerjeve otroke iz prejšnjih zvez in se jim to zdi nekaj popolnoma samoumevnega.

Vidimo lahko, da prisotnost otrok asimetrično delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah le še poveča (Coltrane 2000), saj so ženske tiste, ki v večji meri skrbijo za njih.

Precej me je presenetilo spoznanje, da je negovalno in odnosno delo med partnerjema v reorganiziranih družinah zelo simetrično razdeljeno. Večinoma so za odnosno delo namreč zadolžene ženske (Švab 2001). Mogoče k takšnemu stanju pripomore dejstvo, da je to za moške že (vsaj) druga partnerska zveza/zakon in poskušajo svoji partnerici in tudi otrokom v večji meri stati ob strani in jim nuditi podporo. Iz preteklih izkušenj in napak so se lahko namreč veliko naučili, kar pomeni, da so sedaj pripravljeni na več kompromisov, pogovorov in več »vlaganja« v sedanjo družino in si tako prizadevajo za boljše odnose. Integriran vzorec delitve odnosnega dela bi lahko pripisali tudi dejstvu, da se partnerja v sedanji zvezi bolj trudita in si poskušata nuditi več opore in podpore, saj sta se iz preteklih izkušenj veliko naučila in želita, da bi sedanja družina funkcionirala bolje kot prejšnja. Zato skupaj skrbita za dobro počutje vseh članov družine ter sta

bolj pripravljena na kompromise in na pogovore o težavah, na katere naleti kdor koli od družinskih članov.

Že v intervjujih so tako moški kot ženske omenili, da so za fizična dela in popravila odgovorni moški. Tako so, kot sem tudi pričakovala, slednje potrdili tudi odgovori, ki sem jih pridobila s pomočjo anketnega vprašalnika. Moški namreč veliko raje kot gospodinjska dela opravljajo funkcionalno specifična dela, ki so točno določena in imajo natančno definirane meje. Sem spadajo manjša popravila in vzdrževalna dela, za katera se lahko moški sami odločijo, kdaj in kako jih bodo opravili (Rener v Oakley 2000, 297).

Na koncu imamo še ostala dela in opravila, ki so potrebna za vsakodnevno funkcioniranje vseh družinskih članov. Sem spada vzdrževanje stikov s sorodniki, stik z zunanjimi ustanovami (banka, pošta itd.), odločanje o pomembnih stvareh (na primer nakup avtomobila, večjega pohištva ali odločanje o počitnicah) in delo na vrtu. Večino omenjenih opravil partnerja opravita skupaj ali pa jih opravi ženska sama.

Tako kot sem pričakovala, je najbolj izrazito opravilo, ki ga opravljajo moški, pranje avtomobila in vse ostale obveznosti, ki so povezane z avtomobilom. Moški so bolj pogosto zadolženi tudi za plačevanje položnic, kidanje snega in košenje trave. Slednje sem pričakovala, saj moški v tradicionalnem pogledu na delitev dela v družini veljajo za osebo, ki finančno podpira družino in opravlja težja fizična opravila (Rener v Barle-Lakota in drugi 2004).

Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah je razdeljena asimetrično. Ženske opravljanju družinskega dela namenijo več časa in so v večji meri odgovorne za dela, ki so rutinska, se pravi, da jih je potrebno opravljati na vsakodnevni ravni in so nujna, da družina sploh funkcionira (Rener in drugi 2008). Sem spada kuhanje, pospravljanje, pranje oblačil, vzdrževanje stikov s sorodniki itd. Moški pa so odgovorni za dela, ki so manj naporna in niso rutinska (Hochschild v Švab 2001, 125). Sem spadajo vzdrževalna dela, popravila, težja fizična dela, plačevanje položnic, transport, skrb za avtomobil in delo okoli hiše itd.

7 SKLEP

V zadnjih desetletjih se na vseh področjih družbe odvijajo številne spremembe, ki vplivajo tudi na spreminjanje družinskega življenja. Spreminjajo se definicije družine, zmanjšuje se število klasičnih nuklearnih družin, spreminjajo se življenjski poteki in vrednote itd. Posledica tega je vedno večja pluralizacija družinskih oblik in naraščanje enostarševskih in reorganiziranih družin.

V diplomskem delu sem poskušala ugotoviti, kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah. V prvem delu sem opredelila koncept družine, predstavila pojem reorganizirane družine in analizirala spremembe, ki se odvijajo na področju družinskega življenja. Opredelila sem koncept družinskega dela in predstavila spolno delitev družinskega dela. Osredotočila sem se na delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah, kateri sem se posvetila v drugem delu diplomskega dela, kjer sem s pomočjo analize podatkov iz lastne empirične raziskave poskušala ugotoviti, kakšen vzorec delitve družinskega dela prevladuje v reorganiziranih družinah, in sicer ali gre za asimetričen/segregiran ali simetričen/integriran vzorec.

Na tej točki bi izpostavila, da se mi zdi problematično dejstvo, da se reorganizirane družine vedno obravnava in analizira v navezavi na vzorce družinskega življenja in delovanja klasičnih nuklearnih družin. Raziskovanje različnih vidikov vsakdanjega življenja reorganiziranih družin tako ovira prevladujoča ideologija omenjenih nuklearnih družin. Menim, da bi bilo potrebno vsakdanje družinsko življenje v reorganiziranih družinah preučevati ločeno, brez opiranja na temelje, na katerih slonijo nuklearne družinske oblike.

Kako torej odgovoriti na vprašanje o tem, kakšna je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah? Odgovor na zastavljeno vprašanje ni tako preprost, saj je analiza odgovorov potrdila kar dve teoriji, ki sem ju zasledila v literaturi (Ganong in Coleman 1994 in Beblo in Solaz 2011). Drži namreč, da je delitev dela v reorganiziranih družinah bolj enakomerno razdeljena kot v predhodnih klasičnih nuklearnih družinah, ki jih sestavljata biološka starša in otrok ali več otrok. Drži pa tudi, da je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah še vedno precej tradicionalna, se pravi asimetrična, saj so ženske tiste, ki v reorganiziranih družinah opravijo več družinskega dela.

Kljub temu, da je delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah nekoliko bolj simetrično razdeljena kot je bila v prejšnjih nuklearnih družinah, je le-ta še vedno segregirana oziroma nesimetrično razdeljena med partnerjema. Delitev družinskega dela v reorganiziranih družinah se tako ne razlikuje močno od delitve dela v drugih družinskih skupnostih, saj tudi v njih prevladuje asimetričen vzorec delitve družinskega dela. Čeprav partnerji v reorganiziranih družinah delitev družinskega dela dojemajo kot simetrično, je dejanska delitev dela še vedno daleč od enakopravne. Ženske so tiste, ki opravijo občutno dela kot moški, oni pa imajo še vedno le pomožno vlogo in k družinskemu delu ne pripomorejo toliko, kot so oni sami in njihove partnerice/žene prepričane.

Predpostavka o tem, da se večje spremembe v smeri proti simetričnim/integriranim vzorcem delitve družinskega dela (tudi) v reorganiziranih družinah v veliki meri odvijajo le na deklarativni ravni, se pravi na področju vrednot ter v miselnosti posameznikov, ne pa tudi v dejanski delitvi družinskih opravil, je torej pravilna. Ženske in moški delitev družinskega dela v svojih družinah, ne glede na to ali gre za reorganizirane družine ali za druge družinske oblike, sicer percipirajo kot simetrično, vendar je zadeva v praksi precej drugačna. V večini družin namreč še vedno prevladuje asimetričen vzorec delitve družinskega dela (Švab 2001).

Lahko bi torej trdili, da družinska struktura nima pomembnejšega vpliva na alokacijo družinskega dela in da je le-ta odvisna predvsem od obeh partnerjev, njunih vrednot, preteklih navad in izkušenj ter njunih prepričanj.

8 LITERATURA

Beaujot, Roderic in Zenaida R. Ravanera. 2003. *Relative participation of men and women in paid and unpaid work: An analysis of variations by individual, family and community characteristics*. London, Canada: University of Western Ontario: Population Studies Centre.

Beblo, Miriam in Anne Solaz. 2011. *Does the division of housework differ between first and second unions? Evidence from Germany (Very preliminary version)*. Dostopno prek: http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/40827/telechargement_fichier_fr_d1_beblo.pdf (20. maj 2012).

Coltrane, Scott. 2000. Research on household labour: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of marriage and family* 62 (4): 1208–1233.

Černigoj Sadar, Nevenka. 2000. Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu. *Družboslovne razprave* XVI (34–35): 31–52.

Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Ganong, Lawrence H. in Marilyn Coleman. 1994. *Remarried family relationships*. London: Thousand Oaks.

--- 2004. *Stepfamily relationships: Development, Dynamics, and Interventions*. New York: Academic/Plenum Publishers.

Goody, Jack. 2003. *Evropska družina: zgodovinskoantropološki esej*. Ljubljana: Collegium graphicum.

Grote, K. Nancy in Margaret S. Clark. 1998. Distributive justice norms and family work: What is perceived as ideal, What is applied and What predicts perceived fairness. *Social Justice Research* 11 (3): 243–269.

Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hochschild, Russel A. 2003. *The Second Shift*. New York: Penguin Books.

Hrženjak, Majda. 2007. *Nevidno delo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Jogan, Maca, 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kvale, Steinar. 1996. *InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks. London. New Delhi: Sage.

Mikula, Gerold. 1998. Division of household labour and perceived justice: a growing field of research. *Social Justice Research* 11 (3): 215–241.

Oakley, Ann. 2000. *Gospodinja*. Ljubljana: Založba *cf.

Pesjak, Katja. 2004. *Ponovno ustvarjene družinske skupnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2011. *Reorganizirane družine v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ramovš, Jože, ur. 1995. *Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25. in 26. oktober 1994*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

Reber, Tanja, Vika Potočnik in Vera Kozmik, ur. 1995. *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.

Reber, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.

Reber, Tanja, Živa Humer, Tjaša Žakelj in Alenka Švab. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sullivan, Oriol. 1997. The Division of Housework among »Remarried« Couples. *Journal of family issues* 18 (2): 205–226.

--- 2004. Changing gender within the household: A theoretical perspective. *Gender and Society* 18 (2): 207–222.

Šadl, Zdenka. 2004. Najete gospodinje in nadomestne matere. Naraščanje plačanega družinskega dela in reprodukcija družbene neenakosti. *Teorija in praksa* 41 (5–6): 979–991.

--- 2006. Plačano gospodinjsko delo v Sloveniji. *Družboslovne razprave* XXII (53): 33–54.

Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zaviršek, Darja. 2009. Med krvjo in skrbjo: socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. *Socialno delo* 48 (1–3): 3–16.

Zavrl, Nataša. 1999. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

PRILOGE

PRILOGA A: OKVIRNA VPRAŠANJA ZA INTERVJU

- Opišite mi Vaš običajen delovni dan. Kaj počnete čez dan? Predvsem tisti del dneva, ko niste v službi.
- Opišite mi kako poteka Vaš običajen vikend. Kaj počnete čez dan?

- Kdo po Vašem mnenju opravi več družinskega dela, Vi ali Vaša partnerica/žena?
- Je takšno stanje delitve družinskega dela posledica dogovora, navade, situacijske pogojenosti ali česa drugega?
- Koliko ur na dan(okvirno) porabite za družinska opravila?
- Koliko ur za družinska opravila porabi Vaša partnerica/žena?
- Se o tem, kdo bo kaj pospravil in postoril doma, pogovarjate in dogovarjate?
- Kakšen se Vam zdi delež družinskega dela, ki ga opravljate v Vaši družini (v primerjavi s partneričinim/ženinim deležem)?
- Bi Vaša partnerica/žena po Vašem mnenju morala opraviti več družinskega dela?
- Kako zahtevno se Vam zdi delo, ki ga opravljate (v primerjavi z delom, ki ga opravi Vaša partnerica/žena)?
- Kako obremenjeni se počutite z družinskim delom?
- Ali kdaj opravljate več različnih del hkrati/istočasno (npr. čuvanje otrok in gospodinjenje)?
- Kakšna je po Vašem mnenju delitev družinskega dela/opravlil v Vaši družini?
- Kako bi lahko delitev družinskega dela v Vaši družini (še) izboljšali?
- Ali organizacija dela kdaj sproži konflikte in nesoglasja?

- Koliko k družinskemu delu pripomorejo otroci?
- Ali otroke spodbujate in vključujete v opravljanje gospodinjskih in drugih opravil?

- Kako je bila delitev družinskega dela organizirana v Vaši prejšnji partnerski zvezi/družini?
- Če primerjate Vašo sedanjo in prejšnjo partnersko zvezo/družino, bi rekli, da je delitev družinskega dela sedaj razdeljena bolj enakomerno, manj enakomerno ali enako? Zakaj mislite, da je temu tako?

PRILOGA B: VPRAŠALNIK 1

Letnica rojstva: _____

Dokončana izobrazba:

- a) Osnovna šola
- b) Srednja/poklicna šola
- c) Višja šola
- d) Visoka šola
- e) Univerzitetna izobrazba
- f) Magisterij/doktorat

Kdo (poleg Vas) živi v vaši družini?

- a) partnerica/žena
- b) otroci
- c) moji starši
- d) partneričini/ženini starši
- e) drugi sorodniki (kateri: _____)
- f) drugo: _____

Kakšen je Vaš trenutni zaposlitveni status?

- a) zaposlen za nedoločen čas
- b) zaposlen za določen čas
- c) samozaposlen
- d) brezposeln
- e) upokojen
- f) invalidsko upokojen
- g) drugo: _____

Kje živite?

- a) v večjem mestu (dopišite mesto: _____)
- b) v manjšem mestu (dopišite mesto: _____)
- c) v predmestju
- d) na vasi
- e) drugje: _____

Koliko otrok živi v vaši družini (napišite število)? _____

Vpišite število Vaših in partneričinih/ženinih otrok glede na to, kje otroci živijo.

Vaši otroci:

	Živijo pri Vas	Živijo pri svoji mami	Živijo izmenično pri Vas in pri svoji mami	Živijo drugje (prosim dopišite kje)
Vaši otroci iz preteklih zvez				

Prosim, če napišete spol in starost Vaših otrok:

Partneričini/ženini otroci:

	Živijo pri Vas	Živijo pri svojemu očetu	Živijo izmenično pri Vas in pri svojem očetu	Živijo drugje (prosim dopišite kje)
Partneričini/ženini otroci iz preteklih zvez				

Prosim, če napišete spol in starost partneričinih/ženinih otrok:

Koliko otrok v Vaši družini je skupnih (iz sedanje zveze) (napišite število)? _____

Prosim, če napišete spol in starost skupnih otrok:

PRILOGA C: VPRAŠALNIK 2

Kdo v Vaši družini opravlja naslednja opravila (s križcem označite samo en odgovor)?

GOSPODINJSKA DELA:

	Vedno jaz	Običajno jaz	Oba s partnerico / ženo enako	Vedno partnerica / žena	Običajno partnerica / žena	Otroci	Vsi člani gospodinjstva	Nihče	Drugo (kdo?)
Odločanje kaj bo za kosilo									
Odločanje kaj bo za večerjo									
Pomivanje posode									
Pospravljanje posode									
Kuhanje									
Pripravljanje mize									
Nakupovanje živil									
Sesanje/pomivanje tal									
Brisanje prahu									
Pomivanje oken									
Čiščenje kopalnice									
Pranje in obešanje oblačil									
Likanje									
Šivanje									
Odnašanje smeti									

SKRB ZA OTROKE:

	Vedno jaz	Običajno jaz	Oba s partnerico / ženo enako	Vedno partnerica / žena	Običajno partnerica / žena	Nihče	Drugo (kdo?)
Vzgoja							
Prevoz (v šolo, na krožke, itd.)							
Nega							
Igranje							
Obiskovanje prireditev							
Zaupni pogovori							
Ukvarjanje in reševanje problemov, ki jih imajo otroci							
Pomoč pri učenju							
Obiski roditeljskih sestankov in govorilnih ur							
Obiski zdravnika, zobozdravnika							
Odločanje o stvareh povezanih z otroki (krožki, izhodi, itd.)							

POPRAVILA:

	Vedno jaz	Običajno jaz	Oba s partnerico / ženo enako	Vedno partnerica / žena	Običajno partnerica / žena	Otroci	Vsi člani gospodinjstva	Nihče	Drugo (kdo?)
Menjava žarnice									
Manjša hišna popravila									
Barvanje, beljenje									
Popravila manjših strojev									

ODNOSNO DELO:

	Vedno jaz	Običajno jaz	Oba s partnerico / ženo enako	Vedno partnerica / žena	Običajno partnerica / žena	Otroci	Vsi člani gospodinjstva	Nihče	Drugo (kdo?)
Skrb za starejše člane (v primeru da živite s starši)									
Skrb za bolne člane									
Blaženje frustracij (nudenje opore, podpore, pogovori,...)									
Zagotavljanje dobrega počutja									

OSTALO:

	Vedno jaz	Običajno jaz	Oba s partnerico / ženo enako	Vedno partnerica / žena	Običajno partnerica / žena	Otroci	Vsi člani gospodinjstva	Nihče	Drugo (kdo?)
Vzdrževanje stikov s sorodniki									
Stik z zunanjimi ustanovami (banka, občina, pošta, ...)									
Plačevanje položnic									
Pranje avtomobila in ostala opravila povezana z avtomobilom									
Delo na vrtu									

Košenje trave									
Kidanje snega									
Zalivanje rož									
Skrb za hišne ljubljence									
Kdo ima zadnjo besedo pri večjih odločitvah (počitnice, nakup avtomobila, nakup večjega pohištva,...)?									